

Noora Salonen

Koti palvelutalossa

Kodin ja kodikkuuden merkitys ja toteutuminen
palveluasumisessa

Opinnäytetyö

Syksy 2011

Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Noora Salonen

Työn nimi: Koti palvelutalossa – Kodin ja kodikkuuden merkitys ja toteutuminen palveluasumisessa

Ohjaaja: Katariina Perttula

Vuosi: 2011

Sivumäärä: 78

Liitteiden lukumäärä: 4

Opinnäytetyöni oli laadullinen tutkimus, jossa aineistonkeruumenetelmänä käytin teemahaastattelua. Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, onko palvelutalo asukkaalleen koti. Tutkin palvelutalossa asuvien ikäihmisten kokemuksia ja näkemyksiä kodikkuudesta ja palvelutalosta kotina. Halusin selvittää, mitä koti ja kodikkuus merkitsevät ikäihmiselle sekä, miten ne näkyvät ja toteutuvat palveluasumisessa.

Aluksi tutustuin lähdekirjallisuuteen, josta löysin teoriaa tutkimastani aiheesta. Lähdekirjallisuuden pohjalta esittelen teoriaa seuraavasti: Ensin avaan käsitteitä koti ja kodikkuus. Tämän jälkeen tarkastelen kodin merkitystä ikäihmiselle, ikäihmisen muuttoa kodista esimerkiksi palvelutaloon sekä palvelutaloa ikäihmisen kotina.

Tutkimukseni koostui kahdeksasta teemahaastattelusta, jotka toteutin Töölön vanhustenkeskuksen palvelutalolla Helsingissä. Haastattelut toteutin syyskuun 2011 aikana. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja. Haastattelut etenivät pääosin laatimani haastattelun rungon mukaan. Haastattelun runko sisälsi seitsemän teemaa, jotka olivat koti käsitteenä, kodikkuus käsitteenä, kodikkuuden toteutuminen palveluasumisessa, koti palvelutalossa ja palvelutalon koti verrattuna aikaisempaan kotiin, muutto palvelutaloon, kodin sosiaalinen ulottuvuus sekä mahdolliset kehittämiskohteet ja – ideat.

Avainsanat: koti, kodikkuus, palveluasuminen

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Bachelor of Social Services

Author/s: Noora salonen

Title of thesis: A Home in a Service Housing Unit - Meaning of Home and Cosiness in Service Housing

Supervisor(s): Katariina Perttula

Year: 2011

Number of pages: 78

Number of appendices: 4

My thesis was a qualitative study, for which data were collected by themed interviews. My goal was to find out whether the service housing unit is a home to its residents. I studied the experiences and views that the elderly residents living in a service housing unit had about cosiness and about the service housing unit as a home. I wanted to find out what home and cosiness meant to elderly people and how they appeared and were realized in service housing.

First I familiarized myself with literature related to the topic. On the basis of the source literature, theory is presented as follows: First, the concepts of home and cosiness are discussed, followed by the importance of home to older people, elderly people's moving from their own homes into service housing and the service housing unit as the home of elderly people.

My study consisted of eight themed interviews conducted in the service housing unit of Töölö in Helsinki during September 2011. The individual interviews mostly proceeded according to an outline prepared prior to interviews. The outline included seven themes which were: home as a concept; the concept of cosiness; achieving cosiness in service housing; home in a service housing unit and service housing home compared to the previous home; moving to a service housing unit; the social dimension of home and potential development needs and ideas.

Keywords: home, cosiness, service housing

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	7
2 KOTI JA KODIKKUUS	9
2.1 Mikä on koti.....	9
2.2 Mitä on kodikkuus	11
3 KOTI JA IKÄIHMINEN	13
3.1 Kodin merkitys ikäihmiselle (ikääntyminen ja suhde kotiin).....	13
3.2 Koti ja jatkuvuus.....	14
3.3 Koti ja toimintakyky	15
4 IKÄIHMISEN MUUTTO KODISTA TUETUMPAAN ASUMISMUOTOON	17
4.1 Ikäihmisten asuminen ennen ja nyt.....	17
4.2 Muutto.....	18
5 IKÄIHMISEN KOTI PALVELUTALOSSA	19
5.1 Kodin luominen ja kodin tunnun aikaansaaminen.....	19
5.2 Kodittaminen.....	21
6 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA MENETELMÄT	23
6.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	23
6.2 Menetelmät	23
6.2.1 Laadullinen aineistonkeruumenetelmä	24
6.2.2 Teemahaastattelu.....	25
6.2.3 Laadullisen aineiston analyysimenetelmät	26

7 TUTKIMUKSEN EETTISYYS, LUOTETTAVUUS JA TOISTETTAVUUS	29
7.1 Eettisyys	29
7.2 Luotettavuus ja toistettavuus	30
8 KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS	32
9 TULOKSET	35
9.1 Koti käsitteenä	35
9.2 Kodikkuuden määritelmä ja osatekijät	36
9.2.1 Yhden vai useamman hengen asunnot/huoneet	39
9.2.2 Omat tavarat.....	39
9.2.3 Äänimaailma.....	40
9.2.4 Tuoksut.....	41
9.2.5 Valaistus.....	42
9.2.6 Asunnon sijainti ja ympäristö	43
9.2.7 Osallistumis-, liikkumis- ja toimintamahdollisuudet.....	44
9.2.8 Turvallisuuden tunne	45
9.2.9 Muistot ja oman elämäntavan jatkuminen	46
9.2.10 Itsenäisyys ja oma päätäntävalta.....	47
9.3 Kodikkuuden toteutuminen palveluasumisessa	47
9.4 Koti palvelutalossa ja palvelutalon koti verrattuna omaan aikaisempaan kotiin	50
9.5 Muutto palvelutaloon.....	53
9.6 Kodin sosiaalinen ulottuvuus	57
9.7 Mahdolliset kehittämiskohteet ja -ideat	58
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	60
11 POHDINTA.....	65
LÄHTEET	67

LIITTEET	70
----------------	----

1 JOHDANTO

Moni ikäihmisten palvelutalo, palvelukeskus tai ryhmäkoti mainitsee yhdeksi arvokseen kodinomaisuuden tai kodikkaan ilmapiirin. Mielestäni ihannetilanne olisi-kin, jos ikäihminen muuttaessaan pois kodistaan esimerkiksi palvelutaloon, voisi kokea muuttavansa uuteen kotiin. Toteutuuko tämä? Monen voi olla hankala ajatella kodiksi paikkaa, jossa on esimerkiksi hoitajia ja asuntona entisen asunnon tilalla huone. Esimerkiksi palvelutaloon muuttaminen saattaa myös leimata asukkaansa, jonka jälkeen sosiaaliset suhteet tai oma identiteetti saattavat kärsiä. Vai ovatko nämä vain yleisiä oletuksia ja ennakkoluuloja palvelutaloasumisesta ja vanhustenhoitoa kohtaan?

Jo sosionomiopintojeni alkuvaiheessa kiinnostuin vanhustyöstä. Erityisesti kiinnostukseni kohdistui omasta kodistaan tuetumman asumisen piiriin muuttaneisiin ikäihmisiin, heidän elämäntilanteeseensa, asumisolosuhteisiin sekä niiden vaikutukseen elämänlaatuun. Sektoriopinnoissa tuli esille käsite kodittaminen, jolla tarkoitetaan esimerkiksi henkilökunnan tekemää tietoista työtä, jonka tavoitteena on edesauttaa asukkaan kotiutumista sekä kodikkuuden ja kodin tunteen muodostumista erilaisissa tuetun asumisen muodoissa. Kiinnostuin tästä kodittamisesta ja yleensä kodikkuuden ja kotiutumisen edistämisestä erilaisissa ikäihmisten asumispalveluyksiköissä.

Opinnäytetyössäni halusin selvittää kokevatko ikäihmiset palvelutalon kodikkaana asuinympäristönä ja, mitä tämä kodikkuus heille merkitsee? Onko kodikkuus tärkeä arvo ikäihmisille ja, miten he kodikkuuden ymmärtävät? Voiko palvelutaloasuminen olla aidosti kodikasta, kodintuntuista ja kodinomaista?

Ensin avaan käsitteitä koti ja kodikkuus. Tämän jälkeen käsittelen kotia suhteessa ikäihmiseen, ikäihmisen muuttoa kodista tuetumman asumisen piiriin sekä palvelutaloa ikäihmisen kotina lähdekirjallisuuden pohjalta.

Tein aiheestani laadullisen tutkimuksen, jossa käytin aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Tutkimuksessani haastattelin kahdeksaa palvelutalon asukasta liittyen heidän kokemuksiinsa ja näkemyksiinsä muun muassa palvelutalosta kotina, kodikkuuden toteutumisesta palveluasumisessa ja siitä, mitä koti ja kodikkuus tarkoittavat ja merkitsevät heille. Haastattelujen pohjalta pyrin muodostamaan kokonais kuvaa kodin ja kodikkuuden merkityksestä ja toteutumisesta palveluasumisessa näiden haastateltavien kohdalla. Lisäksi pyrin selvittämään, onko palvelutalo koti näille ikäihmisille.

2 KOTI JA KODIKKUUS

Käsite koti on kaikille tuttu. Sanan ”koti” ja sen merkityksen lapsi oppii varmasti jo hyvin varhain ja moni iäkäs henkilö keskittyy usein ajatuksissaan kotiin: lapsuuden kotiin ja mahdollisesti jo taakse jääneeseen elämään aikuisiän kodissa.

Kodista puhuttaessa puhutaan usein myös kodikkuudesta. Kodikkuudella myös markkinoidaan esimerkiksi monia vanhusten palvelutaloja. Mistä tämä kodikkuus syntyy tai mistä tekijöistä se koostuu? Kodikkuuden saatetaan ajatella kuvaavan esimerkiksi kodin sisustusta, tilavuutta tai tunnelmaa. Kodikkuuden kokemukseen voivat myös vaikuttaa esimerkiksi tärkeät esineet ja niihin liittyvät muistot, lämpö, siisteys ja värimaailma. Luulen, että monelle lapsuuden kodista tuttu sisustus, värimaailma tai tunnelma luo kodikkuutta. Tämä todennäköisesti kuitenkin edellyttää, että lapsuuden kotiin liittyvät muistot ja mielikuvat ovat ainakin enimmäkseen positiivisia.

2.1 Mikä on koti

Jotta voidaan puhua kodista ja kodikkuudesta, täytyy ensin määritellä mikä on koti. Mitä eroa on käsitteillä ”asunto” ja ”koti” sekä, mikä tekee jostakin paikasta kodin? Ei ole itsestään selvää, että asunto, jossa henkilö asuu, on hänelle koti. Esimerkiksi moni juuri lapsuudenkodistaan omaan asuntoon muuttanut nuori kutsuu edelleen lapsuudenkotiaan ”kodiksi” ja käyttää uudesta asunnostaan jotain muuta nimitystä, kuten ”kämppä”. Kuitenkin ainakin omalla kohdallani tämä uusi asunto muuttui jossain vaiheessa puheessani ”kodiksi” ja vanhempieni kodeista aloin käyttää muita nimityksiä. Miten asunto muuttuu kodiksi ja, miksi kaikista asunnoista ei välttämättä tule kotia?

Uusi tila näyttäytyy ihmiselle neutraalina ja persoonattomana, jos siihen ei liity aikaisempia kokemuksia tai muistoja. Kokeakseen uudessa tilassa turvallisuutta ja hallinnan tuntua, ihminen arvioi tilaa sekä tarkkailee sen toimintamalleja. Kokemusten myötä ihminen oppii, miten tilassa tulee toimia sekä minkälaiset säännöt, roolit ja vuorovaikutus- ja valtasuhteet tilassa pätevät. Näin neutraalista tilasta muodostuu ihmiselle ”paikka”, jossa hän osaa toimia. (Pikkarainen 2007, 49-50.) Pikkarainen (2007, 50-51) käyttää käsitettä ”lempipaikka” kuvaamaan ihmiselle tutussa paikassa tulevaa turvallisuuden tunnetta.

Puhuessaan kulttuurisesti opituista perussäännöistä eri uusiin tiloihin, käyttää Pikkarainen (2007, 49) neutraalin tilan esimerkkinä muun muassa odotusaulaa. Asumisesta puhuttaessa myös uusi asunto on aluksi ihmiselle vain neutraali tila. Pikkaraisen (2007, 52) mukaan pelkkä neutraali tila mahdollistaa vain vähäisen yksilöllisyyden ja autonomisuuden toteutumisen, ja paikkakin tarjoaa edellytykset vain asumisen perustarpeiden, kuten ruokailun, nukkumisen ja sisustamisen onnistumiseen. Tästä voi päätellä, että tila tai paikka ei siis ole vielä sama kuin koti, vaikka paikka tarjoaakin jo puitteet asumisen perustarpeiden järjestämiselle. Mitä paikalle täytyy tapahtua, jotta siitä kehittyy koti ja mitkä tekijät luovat kodin sekä mikä oikeastaan on koti?

Arjen rutiinit ovat osa ihmisen identiteettiä ja ne yhdistävät minän ja asunnon merkitykselliseksi paikaksi, kodiksi (Marin 2003, 40). Koti on osa elettyä elämää. Koti ei ole vain tietyssä ympäristössä sijaitseva asunto esineineen vaan se rakentuu tähän ympäristöön, asuntoon ja siellä oleviin esineisiin liittyvistä muistoista ja kokemuksista sekä niistä syntyvistä käytännöistä. (Vilkko 1997, 173.) Koti on muiden asioiden ohella myös olemista ja tekemistä. Kotitaloustyöt ja kotityöt merkitsevät läsnäoloa ja tukea perheenjäsenille, vaikka ovatkin usein vain teknisiä, arkisia työtehtäviä. (Andersson 2007, 78.) Vilkon (2001, 53) mukaan kodin syntyminen edellyttää tilan haltuun ottoa. ”Paikka muodostuu kodiksi paikkaan syntyvän suhteen myötä, siihen kiinnittyvien merkitysten avulla” (Vilkko 2001, 53-54).

Koti on sekä fyysinen asumisen paikka että myös olemista ja kokemista (Vilkko 1997, 127). Vilkko (1998, 28) puhuu ”kodin tunnusta”, jolla hän viittaa kotoisuuteen tai kodiksi kokemiseen sekä ”mielen kotiin”, joka kuvaa ihmisen sisällään kantamia tunteita, kokemuksia ja arvomaailmaa. Marin (2003, 39) käyttää kodin tunnusta ilmausta mielenmaisema, jolla hän kuvaa kodin olevan osa kokemuksia ja elettyä elämää. Vilkon (2001, 54) mukaan kodin tuntu ei kuitenkaan tule kaikille samoista asioista. Se on jossain määrin riippuvainen ihmisen iästä, elämänvaiheesta ja sukupuolesta. Kodin tuntu muokkautuu elämän taitekohdissa, esimerkiksi uuteen asuntoon muutossa.

2.2 Mitä on kodikkuus

Kodikkuuden voidaan ajatella olevan sama asia kuin viihtyminen kodissa. Itse ajattelen sen olevan myös yksi elämänlaatuun positiivisesti vaikuttava tekijä. Tällöin kodikkuuteen liittyvät esimerkiksi käsitteet asumisviihtyvyys ja elämänlaatu.

Asuinympäristön esteettisyys lisää asumisviihtyvyyttä. Esteettisyys on aistillisuutta ja sen tavoitteena on tuottaa ihmiselle positiivisia kokemuksia esimerkiksi kauneudesta. Ihminen aistii esteettisyyttä muun muassa tuntemalla materiaalit ja näkemällä esimerkiksi värit. Väreillä onkin suuri merkitys ympäristön esteettisyyden kannalta, sillä eri väreillä on erilaisia vaikutuksia ihmiseen. Jotkut värit esimerkiksi rauhoittavat. Myös haju- ja kuuloaisteilla aistittavat tuoksut sekä äänet ovat tärkeitä ympäristön viihtyisyyden ja esteettisyyden kannalta. Tila aistitaan siis kaikilla aisteilla. (Eloranta & Punkanen 2008, 27.) Myös hiljaisuus kuuluu ääni-tilaan eli hiljaisuus on tilassa aistittuna yhtä tärkeä kokemus kuin äänetkin. (Marin 2003, 33-34.) On tärkeä muistaa, että esteettisyys koetaan aina subjektiivisesti eli kaikille samat asiat eivät ole esteettisesti miellyttäviä. Tämä pätee myös kodikkuuden kokemiseen. (Eloranta & Punkanen 2008, 37.) Kodikkuus on siis hyvin yksilöllinen, ihmisen oma subjektiivinen kokemus ympäristöstä. Ei siis voida yksiselitteisesti

sanoa, mikä on kodikasta ja mitkä piirteet luovat kodikkaan ympäristön. Voidaan kuitenkin tarkastella eri tekijöitä, kuten esteettisyyttä, joista kodikkuus muodostuu.

Esteettisyyden lisäksi myös hyvä ilmapiiri on tärkeä. Hyvä ilmapiiri on rohkaiseva, se on toisen kunnioittamista ja hyväksymistä sellaisena kuin hän on (Eloranta & Punkanen 2008, 37). Esimerkiksi palvelutalossa on paljon asukkaita ja erilaista henkilökuntaa. Tällöin myös vuorovaikutustilanteita ja kohtaamisia muiden asukkaiden ja henkilökunnan kanssa on paljon. Hyvän ilmapiirin merkitys tällaisessa ympäristössä korostuu.

Jos esteettisyys kuuluu kodikkuuteen ja esteettisyyteen vaikutetaan muun muassa väreillä ja materiaaleilla eli sisustuksella, ovat kotona olevat esineet myös merkittävä osa tilan esteettistä kokemista ja näin ollen myös kodikkuutta. Esineympäristön tuttuus ja esineisiin liittyvät muistot ovat osa kodin kokemusta (Vilkko 2001, 54). Esineet sisältävät vahvoja symboleita sekä kuvastavat eri aikojen ja asuinpaikkojen kulttuuria. Ihmiset ovat luoneet suhteen esineisiin, ovathan esineet kuuluneet aina ihmisen elämään. (Vaininen ym. 1999, 1.) Esineet siis vaikuttavat kodikkuuden kokemukseen niin esteettisen merkityksensä kuin niihin liittyvien muistojen ja tunnelatausten kautta.

Yksilöllinen asuminen kotona todentuu muun muassa kokemuksina ja muistoina (Pikkarainen 2007, 52). Luulen, että juuri muistot tekevät monelle kodin erityisen tärkeäksi. Muistoihin ja kokemuksiin voisi ajatella liittyvän myös esimerkiksi tunteet sekä läheiset ihmissuhteet. Kotona on saatettu viettää esimerkiksi häitä tai hautajaisia. Esimerkiksi tällaisten elämän tärkeisiin vaiheisiin liittyvien juhlien voisi ajatella synnyttäneen vahvasti kotiin kytköksissä olevia muistoja, joihin myös läheiset ihmiset liittyvät.

3 KOTI JA IKÄIHMINEN

lähäs henkilö on saattanut asua samassa kodissa useita vuosikymmeniä, jopa koko elämänsä, tai hänellä on saattanut olla elämänsä aikana useita koteja. Joka tapauksessa pitkän elämän varrelle on varmasti mahtunut paljon kokemuksia kodista ja kodikkuudesta. Mitä koti merkitsee juuri ikäihmiselle?

3.1 Kodin merkitys ikäihmiselle (ikääntyminen ja suhde kotiin)

Pikkaraisen (2007, 41) mukaan lapsuudessa kotiympäristö painottuu, työiässä ympäristö laajenee ja vanhuudessa koti ympäristöineen saa jälleen enemmän painoarvoa. Yli 80-vuotiaat viettävät suurimman osan ajastaan kodin ympäristössä, joten kodin merkitys heillä korostuu (Pikkarainen 2007, 56). ”Vanhuusvaiheessa koti nousee tapahtumien keskipisteeksi niin miehillä kuin naisillakin” (Marin 2003, 40). Vanhemmalla iällä koti siis saa uudelleen samoja merkityksiä kuin lapsuudessa kotiin liitetään.

Anderssonin (2007, 125) mukaan vanha ihminen saa sosiaaliselta verkostoltaan arvostusta sekä osoittaa ympäristölleen olevansa vielä voimissaan hoitaessaan itsenäisesti kodin askareet. Andersson (2007, 81) sanoo myös, että päivittäiset kodin työt ja toimet tuovat ikäihmiselle sisältöä elämään, ovat merkittävä osa elämää ja ylläpitävät onnistuessaan itsetuntoa.

Anderssonin (2007, 76) tutkimuksissa kävi lisäksi ilmi, että oma koti edusti joillekin ikäihmisille riippumattomuutta sekä myös taloudellista tai sosiaalista statusta. Esimerkiksi osa haastatelluista mainitsi saunan tärkeäksi asumisen laadusta puhuttaessa. Koti saattoi myös kuvastaa asukkaansa identiteettiä.

3.2 Koti ja jatkuvuus

Andersson (2007, 64-72) on tutkinut vanhojen pariskuntien elämää. Hän toteaa, että paikan merkitys on osa vanhan ihmisen jatkuvuuden kokemusta. Eräässä hänen esimerkkitapauksessa 79-vuotias Anja leipoo edelleen säännöllisesti leipää, vaikka leipominen onkin jo raskasta ja hänen voimansa ovat vähäiset. Anja kuitenkin haluaa leivän tehdä, sillä hänelle leivän leipominen samaan tapaan kuin hän on sen aina tehnyt, symboloi elämän jatkuvuutta ja elämäntavan ylläpitämistä.

Kotona, tutussa ympäristössä eläminen ja toimiminen näyttävät ikäihmisille olevan monellakin tavalla palkitsevaa ja elämäniloa edistävää. Pikkaraisen (2007, 56-57) mukaan tutussa kodissa asuminen antaa ikäihmiselle kokemuksen elämän jatkuvuudesta huolimatta vanhenemisen mukanaan tuomista voimavarojen ja fyysisen kunnon heikkenemisestä. Tutussa ympäristössä kognitiiviset taidot pysyvät paremmin yllä ja rutiineiden avulla arjen toiminnot onnistuvat helpommin, mikä antaa pätevyyden tunteen. Myös Marin (2003, 40) sanoo rutiineiden helpottavan olemista sekä säästävän energiaa ja voimavaroja. Vilkon (1997, 172) mukaan se, että monet vanhat ihmiset ovat asuneet pitkään samalla paikkakunnalla tai asunnossa, on vaikuttanut siihen, että elämisen käytännöt ovat vakiintuneita.

Pitkään, jopa koko elämänsä, samassa asunnossa asuneet ikäihmiset saattavat kokea kodissa pysymisen ja talon säilymisen suvun omistuksessa kunnia-asiana ja lähes velvollisuutena. Erityisen hankala kodista poismuuttaminen on varmasti tilanteissa, joissa useita sukupolvia suvun omistuksessa ollut talo tai asunto täytyy muuton yhteydessä myydä vieraille. Esimerkiksi oman jälkipolven muuttaminen ikäihmisen vanhaan asuntoon, hänen muutettuaan pois, tekee varmasti muuton helpommaksi. Tällöin voi ajatella, ettei entistä kotiaan tarvitse kokonaan jättää, vaan se säilyy yhä vierailupaikkana. Anderssonin (2007, 73-74) tutkimuksissa pitkään samassa paikassa asuneille pariskunnille nimenomaan ympäristön pysyvyys ja se, että samassa paikassa oli asuttu pitkään, tekivät asuinpaikasta heille arvok-

kaan. Pitkään samassa paikassa asuminen antoi haastatelluille pariskunnille myös turvallisuuden tunteen asunnossaan.

3.3 Koti ja toimintakyky

Totuttujen toimintatapojen ylläpito, eli elämäntavan jatkuvuus, merkitsee arjessa pärjäämistä. Näihin totuttuihin elämäntapoihin liittyy vahvasti omassa kodissa asuminen ja siihen liittyvä itsenäisyyden tuntu. Ikääntyvillä ihmisillä esimerkiksi heikkenevä terveys ja sen mukanaan tuomat muutokset toimintakykyyn horjuttavat tätä arjen totuttua rytmiä ja ovat näin uhka jatkuvuudelle ja sitä kautta myös pärjäämiselle ja itsenäisyyden kokemuksille. (Andersson 2007, 82.) Yli 80-vuotiailla itsenäisesti omassa kodissa asuvilla ihmisillä eniten ongelmia aiheuttavat hyvää fyysistä toimintakykyä vaativat tehtävät, kuten kurkottelu ja kumartelu (Pikkarainen 2007, 57). Näin ollen oma koti voi ikääntyneelle muuttua turvaa ja onnistumisen kokemuksia tuovasta paikasta haasteelliseksi ja totuttua elämäntapaa ja sen jatkuvuutta uhkaavaksi ympäristöksi. Ikäihmisen on varmasti henkisesti hankala suhtautua tilanteeseen, jossa oma koti, joka on ennen nimenomaan mahdollistanut omanlaisen elämäntavan ylläpidon, alkaakin tuoda rajoituksia ja esteitä arjessa pärjäämiseen.

Heinola ja Luoma (2007, 42) puhuvat ikäihmisen elämänhallinnan tunteen tärkeydestä. Elämänhallinnan tunnetta tukee ikäihmisen mahdollisuus toimia itsenäisesti sekä tehdä itse päätöksiä ja valintoja. Tunne oman elämän hallinnasta vaikuttaa positiivisesti psyykkiseen toimintakykyyn.

Jos alentunut toimintakyky alkaa uhata ikäihmisen asumista omassa kodissa, on olemassa monenlaisia tukimuotoja ja apuvälineitä arkea helpottamaan. Lisäksi ikäihminen voi muuttaa toimintatapojaan tai jättää joitain toimintoja pois selvitäkseen paremmin arjessaan. Sarola (1994, 116-120) sanoo, että ihminen kehittää

ikäntyessään strategian säilyttääkseen itsenäisyytensä ja autonomisuutensa ikäntymisen toimintakykyyn tuomista muutoksista huolimatta. Näitä selviytymisen keinoja ovat valikointi, kompensointi ja optimointi. Valikointi tarkoittaa sitä, että ihminen valitsee tehtäväkseen ne toiminnot, jotka hän hallitsee ja pystyy tekemään. Hän keskittyy siis niihin tehtäviin, jotka hän pystyy toimintakykynsä puolesta tekemään ja, jotka hän toisaalta kokee tärkeiksi selviytymisen kannalta. Optimoinnilla tarkoitetaan sitä, että ihminen pyrkii pitämään yllä parhaan mahdollisen elämänlaadun keskittymällä itselleen tärkeisiin asioihin, joihin hän suuntaa energiansa. Kompensaatiota käytetään, kun aiemmat käyttäytymistavat eivät enää riitä.

Kun ikääntyneen, kotona asuvan ikäihmisen avuntarve arjessa kasvaa, voi hän turvautua esimerkiksi kotipalvelun apuun. Avun pyytäminen ja vastaanottaminen voi kuitenkin olla joillekin ikäihmisille suurikin kynnyks. Ulkopuolisen avun vastaanottamiseen liittyy myös oman avuntarpeen tunnustaminen ja hyväksyminen, jotka voivat myös olla ikäihmiselle kova paikka. Anderssonin (2007, 125) mukaan koti on ihmiselle intiimi paikka ja se kuvastaa ihmisen identiteettiä. Niinpä vieraan ihmisen päästäminen omaan kotiin, itselle ennen kuuluneita kotitöitä tekemään, ei ole aina helppoa. Marinin (2003, 37-38) mukaan ikäihminen joutuu miettimään uudelleen tilalliset etäisyytensä ja jopa tinkimään henkilökohtaisesta reviiristään tilanteessa, jossa hän tarvitsee ja vastaanottaa ulkopuolista apua arjen toimintoihin.

4 IKÄIHMISEN MUUTTO KODISTA TUETUMPAAN ASUMISMUOTOON

Toimintakyvyn heikentyessä on ikäihmisen mahdollista saada erilaista apua ja tukea arkeen esimerkiksi kodin muutostöiden, ateriapalvelun tai kotipalvelun muodossa. Kaikesta avusta ja tuesta huolimatta joskus tulee eteen tilanne, ettei kodissa enää pärjää. Koti saattaa myös alkaa tuntua turvattomalta tai yksinäiseltä. Tällöin on edessä muutto tuetumman asumisen piiriin esimerkiksi palvelutaloon.

4.1 Ikäihmisten asuminen ennen ja nyt

Kun sukupolvi vaihtui Etelä-Pohjanmaalla, tuvan viereisestä porstuakammarista puhkaistiin ovi porstuaan ja ovi tupaan suljettiin. Näin kylmästä kamarista, jota oli ennen käytetty aitan tapaan, saatiin syytinkiläisten asuinhuone. (Siitonen 1997, 125.)

Siitonen kuvaa edellä tapaa, jolla ikääntyvän sukupolven asuminen hoidettiin aikoinaan. Tämä tapa, jossa usea sukupolvi asuu samassa taloudessa ja jälkikasvu huolehtii ja hoitaa ikääntyneen vanhemman polven, on nykyisin jo melko harvinainen järjestely. Siitosen (1997, 126) mukaan jo keskiajalla syntyi Euroopan kaupungeissa esimerkiksi katolisten järjestöjen ylläpitämiä hospitaaleja, joiden tarkoitus oli pitää huolta köyhistä ja sairaista. Esimerkiksi Saksan vanhin säilynyt sairaala on Siitosen (1997, 127) mukaan vuonna 1280 perustettu Heiligen-GeistHospital, joka toimi vanhainkotina. ”Turussa ostettiin vuonna 1795 oma talo köyhäintaloksi” (Siitonen 1997, 129). Vuoden 1852 asetuksen vaivaisenholhouksesta mukaan jokaiseen seurakuntaan tuli perustaa köyhäintupa, joissa esimerkiksi vanhat ja muuten työhön kykenemättömät saavat elää seurakunnan kustantamana. Vuonna 1861 perustettiin Turkuun Suomen ensimmäinen varsinainen vaivaistalo, jossa oli esimerkiksi vakituinen henkilökunta. (Siitonen 1997, 130.) Pitkäsen (1994, 221) mukaan 1900 – luvun alussa näitä vaivaistaloja oli Suomessa jo yli sata.

Vanhustenhoidon laitostuminen alkoi Suomessa teollistumisen varhaisvaiheiden aikana. Teollistumisen myötä myös usean sukupolven muodostamat perheet vaihtuivat vähitellen kahden sukupolven perheiksi. (Pitkänen 1994, 222.)

Kun tullaan tilanteeseen, jossa ikäihminen ei enää selviä itsenäisesti kotonaan ja eteen tulee muutto, on vaihtoehtoja minne muuttaa. Oman kodin jälkeen seuraava askel on joko vanhusten vuokra-asunto tai ikäihmisille suunniteltu senioritalo. Sitä seuraava askel kohti tuetumpaa asumista ovat palvelutalot. Mikäli palvelutalon tuet eivät riitä, tarvitaan tehostettua palveluasumista. Tällöin ikäihminen voi muuttaa esimerkiksi ryhmäkotiin tai pienkotiin, joka tarjoaa tehostettua palveluasumista. (Eloranta & Punkanen 2008, 35-36.)

4.2 Muutto

Koska kotona asuminen mahdollisimman pitkään on yhteiskunnassamme ihanne, merkitsee se monille vanhoille ihmisille selviytymistä (Andersson 2007, 132). Tällöin voisi ajatella tilanteen, jossa omasta kodista on olosuhteiden pakosta muutettava pois, tuntuvan epäonnistumiselta. Anderssonin (2007, 126-129) tutkimuksessa kävi ilmi, että nimenomaan kotona itsenäisesti eläminen mahdollisimman kauan tai loppuun asti oli monen hänen haastattelemansa ikäihmisen toive ja tärkeä tavoite. Osalle se oli asia, joka oli jo "päätetty". Osa hänen haastattelemistaan ikäihmisistä ei ollut kovin innokkaita vastaamaan tulevaisuutta koskeviin kysymyksiin. Tulevaisuus selvästi huoletti monia hänen haastatteluunsa osallistuneita. Varsinkin mahdollinen kotoa pois muuttaminen tulevaisuudessa huoletti, pelotti ja herätti vastustusta. Vilkkö (1997, 181) pohtii aiheuttaako ihanne kodissa pysymisestä negatiivista asennetta laitospaihtoehtoja kohtaan sekä epäonnistumisen tunnetta silloin kun omassa kodissa ei enää pärjää.

5 IKÄIHMISEN KOTI PALVELUTALOSSA

Ikäihmisen muutettua omasta entisestä kodistaan esimerkiksi palvelutaloon, alkaa sopeutuminen, totuttelu, kotiutuminen ja kodin luominen. Miten palvelutalosta muodostuu ikäihmiselle koti vai muodostuuko? Muodostuuko palvelutalon kodista oman entisen kodin tuntuinen koti? Alkaako ikäihminen kutsua palvelutalon asuntoaan kodiksi? Entä, miten ikäihmisen läheiset suhtautuvat palvelutaloon kotina. Uuteen asuntoon kotiutuminen tuskin tapahtuu kellään hetkessä. Entä, kun tämä uusi asunto sijaitsee palvelutalossa ja muuttaja on iäkäs henkilö?

5.1 Kodin luominen ja kodin tunnun aikaansaaminen

Marinin (2003, 30, 37, 40) mukaan vanhainkoti ei ole ikäihmiselle samanlainen koti kuin oma entinen koti on ollut, vaan se on ulkopuolelta luotu paikka, jonne kodinomaisuus on kuitenkin mahdollista tehdä. Ikäihminen voi myös kuljettaa paikkaa mukanaan esimerkiksi esineiden ja muistojen muodossa. On kuitenkin haaste työntekijöille saada ikäihmisen vanhan kodin merkitykset siirtymään uuteen asuntoon ilman ikäihmiselle haitallisia katkoksia.

Uudesta asunnosta eivät pelkät tavarat luultavasti vielä tee kotia, mutta omat huonekalut ja esineet voivat olla tärkeitä kodikkuuden osatekijöitä. Vaininen, Poutasalo ja Virtanen (1999, 54-55) sanovat omien esineiden tarjoavan ikäihmiselle virikkeitä ja nautintoja sekä toimivan muistelun virittäjinä. Heidän haastatteluissaan monet vanhainkodissa asuvat ikäihmiset nimesivät huoneensa tärkeimmiksi esineiksi esimerkiksi valokuvat, television sekä yksittäisiä itselle muistorikkaita esineitä.

Ryhäsen ja Vaittisen (1995, 29) laitossympäristössä asuville ikäihmisille tekemässä tutkimuksessa tuli esiin mielestäni erikoinen seikka. Heidän haastattelemistaan 23 ikäihmisestä peräti neljännes ei ollut entisestä kodistaan laitokseen muuttaessa tuonut mukanaan lainkaan omia tavaroita. Jotkut heistä pelkäsivät muun muassa tavaroidensa menevän rikki uudessa ympäristössä tai he ”eivät halunneet särkeä todellista omaa kotiaan”. Tämä haluttomuus särkeä omaa ”todellista kotia” kertoo kodista luopumisen vaikeudesta sekä hankaluudesta ja haluttomuudestakin kotiutua uuteen ympäristöön.

Asuinympäristön pitäisi vastata asukkaan kokemusmaailmasta nousevia tarpeita, jotta tämä voisi kokea ympäristön omakseen ja viihtyisäksi. Tämä tarkoittaa sitä, että ihmisen ympäristöä kohtaan asettamien odotusten, toiveiden ja tarpeiden pitäisi toteutua. Asuinympäristö, joka ei tue ihmisen kokemusmaailmaa, ei muodostu tälle merkitykselliseksi. Merkityksetön asuinympäristö ei mahdollista juurtumista, asettumista tai haltuunottoa. Tällöin ihminen ei siis koe tunneyhteyttä asuntoon. (Järvelä & Siponen 2001, 62-63.)

Ryhänen ja Vaittinen (1995, 29) ovat tutkineet ikäihmisten kokemuksia asumisestaan laitossympäristössä. Tutkimukseen osallistuneista 23 ikäihmisestä 17 asui yhden hengen huoneessa. Heistä yksi koki, ettei hänen huoneensa tunnu kodilta. Kahden tai useamman hengen huoneissa asuneista selvästi suurempi osa ei kokenut huonettaan kodiksi. Ikäihmiset, jotka eivät kokeneet huonettaan kodin tuntuiseksi, perustelivat kantaansa yksityisyyden puutteella useamman hengen huoneessa sekä sillä, että heidän ”oikea” kotinsa oli vielä olemassa muualla.

Ryhäsen ja Vaittisen (1995, 29-30) tutkimuksessa ikäihmisille kodin tuntua toivat muun muassa oma vapaus ja omat tavarat, kuten huonekalut, taulut ja verhot. Myös esimerkiksi rauhallisuus, siisteys ja valoisuus sekä huoneen pysyvyys mainittiin kodikkuutta ja viihtyisyyttä aikaansaavina tekijöinä. Marinin (2003, 34) mukaan uuteen asuntoon ja etenkin laitossympäristöön muuttamisen yhteydessä myös

henkilön kokema äänimaisema muuttuu, mikä tarkoittaa totuttelua uusiin ääniin ja niiden merkityksiin.

5.2 Kodittaminen

Pikkaraisen (2007, 60-61) mukaan kodittamisella tarkoitetaan toimintaa, jolla pyritään pitämään yllä esimerkiksi ikääntyneen ihmisen kodin erilaisia merkityksiä. Lisäksi kodittamalla vahvistetaan ikäihmisen omaa elämäntapaa, jatkuvuuden kokemusta sekä toimintakykyä. Kodittamista voidaan käyttää sekä vielä kotonaan asuvien ikäihmisten että esimerkiksi palvelutaloon muuttaneiden ikäihmisten kanssa. Erityisesti kodittamista voidaan käyttää tilanteessa, jossa ikäihminen on muuttamassa tai juuri muuttanut kotoaan esimerkiksi palvelutaloon tai muuhun uuteen asuntoon.

Kotona asuvan ikäihmisen kohdalla kodittamalla pyritään vahvistamaan ikäihmisen kodin entisiä merkityksiä ja perinteitä. Tähän liittyen esimerkiksi ikäihmisen hoito- ja palvelusuunnitelmaan pitäisi kirjata ikäihmisen oma näkemys ja kokemus kodistaan, sen historiasta ja muistoista. Kotona asuva ihminen, joka käyttää esimerkiksi kotipalvelua apuna arjessaan, saattaa tuntea kotinsa vallatuksi tai uhatuksi. Niinpä on tärkeää, että kodittaminen on asiakaslähtöistä eli sitä tehdään asiakkaan ehdoilla, yhdessä asiakkaan kanssa. (Pikkarainen 2007, 59.)

Kodittaminen on erityisen tarpeellista tilanteessa, jossa ikäihminen muuttaa kotoaan esimerkiksi palvelutaloon tai muuhun tuettuun asumismuotoon. Pikkaraisen (2007, 61) mukaan moni esimerkiksi palvelutaloon muuttava ikäihminen tyytyy usein siihen, että hän antaa henkilökunnan hoitaa ja järjestellä muuton sekä uuden asunnon tai huoneen sisustuksen. Ikäihminen ei välttämättä edes oletta enää saavansa uudesta asunnostaan oikeaa, kodilta tuntuvaa, kotia itselleen. Monesti ikäihminen ei käytäkään uudesta asunnostaan nimitystä koti vaan hän puhuu sen

sijaan esimerkiksi asunnosta tai huoneesta. Vilkon (2001, 61) mukaan uuteen asuntoon sopeutumisen kannalta olisi tärkeää yrittää päästä eroon kodin ja laitospäristön vastakkainasettelusta ja sen sijaan asennoitua niin, että myös laitospäristössä sijaitseva asunto voi olla koti tai ainakin ”riittävä koti”.

Uuteen asuntoon muuton yhteydessä pitäisi käytännön järjestelyjen lisäksi ottaa huomioon muuttajan yksilölliset ympäristötarpeet. Kodittamalla pyritään yhdessä ikäihmisen kanssa helpottamaan ja edistämään hänen kotiutumistaan uuteen asuntoon. Muuton järjestelyyn sekä kodittamisen suunnitteluun ja toteutukseen tulisi varata tarpeeksi aikaa ja resursseja. (Pikkarainen 2007, 61-62.) Vilkon (2001, 60) mukaan itse muuttaminen on kuitenkin vain ohimenevä vaihe ja kodittamisessa keskeiset tilan haltuun ottaminen ja aloilleen asettuminen ovat pitkäkestoinen prosessi, joka alkaa vasta muuttovaiheen jälkeen.

Pikkarainen (2007, 62-63) muistuttaa, että kodittamista ei pidä unohtaa myöskään vuodehoidossa olevien ikäihmisten kohdalla, sillä tässä hänen ympäristökokemuksensa ja mahdollinen kodin tunteensa syntyvät vuoteen ja sen ympäristön kokemisesta. Ei siis pidä ajatella, että vuodehoidossa oleva ikäihminen ei enää kaipaa kodin tunnetta tai kodikkuutta, vaikka olisi huonossa fyysisessä kunnossa. Luohan kodikkuus turvallisuutta ja autonomian tunnetta.

”Koti ei synny pelkästään omista tavaroista tai nimestä ja lukosta ovesa” (Pikkarainen 2007, 61). Myös Vilko (2001, 59-61) on samoilla linjoilla. Hänen mukaansa pelkät fyysiset puitteet eivät riitä luomaan kodin tuntua. Kodikkuuden luomisen kannalta tärkeitä tekijöitä ovat sosiaalisen toiminnan muodot sekä entiset elämäntavat. Entiset totutut arjen askareet ja toiminnot eli aktiivisuuden säilyminen ovat tärkeitä jatkuvuuden ja kodikkuuden tunteen kannalta.

6 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA MENETELMÄT

6.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Keskeisenä tavoitteena tutkimuksessani on selvittää onko ja voiko palveluasuminen olla kodikasta ja kodinomaista sekä onko palvelutalon asunto asukkaalleen koti. Näitä tarkastelen erityisesti verrattuna palvelutalon asukkaan entiseen kotiin sekä sen tunteisiin ja merkityksiin. Haluan siis selvittää, onko palvelutalon koti asukkaalleen samalla lailla koti kuin aikaisempi oma koti on ollut sekä miten siitä on sellainen tullut tai miksi se ei sitä ole. Pyrin myös selvittämään, mitä koti ja kodikkuus ikäihmiselle tarkoittavat ja merkitsevät ja mistä osatekijöistä ne muodostuvat.

Yhtenä tavoitteenani on myös antaa palvelutalolle tietoa asukkaiden, vaikkakin vain murto-osan, kokemuksista ja näkemyksistä palvelutalon kodikkuudesta. Toivottavasti tutkimukseni myös auttaa kehittämään palvelutaloa yhä kodikkaammaksi asukkailleen.

Tutkimukseni pääkysymys on siis, onko palvelutalon asunto ikäihmiselle koti. Alakysymyksinä on seuraavia teemoja: kodin ja kodikkuuden merkitys ikäihmiselle, mitä koti ja kodikkuus ovat ja mistä osatekijöistä ne muodostuvat, mikä tekee asunnosta kodin sekä miten kodikkuus toteutuu palveluasumisessa.

6.2 Menetelmät

Tutkimukseni oli laadullinen. Aineiston keräämismenetelmänä käytin teemahaastattelua. Valitsin teemahaastattelun aineistonkeruumenetelmäksi, koska teemahaastattelussa haastateltava voi vapaammin ilmaista näkemyksiään ja mielipitei-

tään kuin esimerkiksi lomakehaastattelussa. Teemahaastattelu ei myöskään rajaa mitään näkemyksiä tai mielipiteitä pois. Toteutin haastatteluni yksilöhaastatteluina.

6.2.1 Laadullinen aineistonkeruumenetelmä

Alasuutarin (1999, 31-32) mukaan kvalitatiivista eli laadullista ja kvantitatiivista eli määrällistä menetelmää ei voida suoraan ja selkeästi erottaa toisistaan. Hän erottaa tutkimuksen menetelmät kahteen malliin: luonnontieteen koeasetelmaan ja arvoituksen ratkaisemiseen. Sen sijaan kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen analyysi voidaan erottaa toisistaan. Mäkelän (1995, 45-46, 52) mukaan kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimus eroavat toisistaan esimerkiksi siinä, että kvantitatiivisen aineiston analysointi on yksiselitteisempää ja kvantitatiivinen tutkimusprosessi voidaan jakaa selvempiin, toisistaan erottuviin vaiheisiin, mikä on kvalitatiivisen tutkimuksen kohdalla hankalampaa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa esimerkiksi aineiston keruu ja analysointi ovat tiiviimmin toisiinsa yhdistyneitä ja kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto ei ole yksiselitteisesti ja selkeästi rajattu. Kvalitatiiviseen tutkimukseen tarvittavan aineiston määrää ei ole myöskään tilastollista tutkimusta varten tarvittavan aineiston tavoin helppoa etukäteen mitata.

Laadullisen tutkimuksen aineistoa voi hankkia monin keinoin. Tavallisimpia laadullisen aineiston hankintatapoja ovat haastattelut ja keskustelut sekä tutkittavan kohteen tuottamat päiväkirjat tai tutkijan kirjoittamat havainnointiraportit. (Nieminen 1997, 216.) Laadullinen tutkimus on tyypillisesti kokonaisvaltaista tiedon hankintaa. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään tavallisesti todellisissa kohtaamistilanteissa. Aineisto siis kerätään enemmän keskustelemalla ja havainnoimalla kuin käyttämällä erilaisia mittauksia. Aineiston keruussa käytetään sellaisia tapoja, joilla tutkittavan oma ääni ja näkökulmat pääsisivät mahdollisimman hyvin esille. Esimerkiksi teemahaastattelu on tällainen aineistonkeruutapa. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavaksi valitaan tarkoituksenmukaisesti tietty joukko ihmisiä. Ei

siis käytetä satunnaisotantaa. Laadullisen tutkimuksen suunnitelma on joustava ja se elää tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi 2003, 155.)

6.2.2 Teemahaastattelu

Haastattelu on ollut laadullisessa tutkimuksessa päämenetelmänä (Hirsjärvi 2003, 192). Haastattelut voivat olla joko yksilöhaastatteluja, parihaastatteluja tai ryhmähaastatteluja (Hirsjärvi 2003, 197). Haastattelun etuina tutkimusaineiston keräämistapana ovat esimerkiksi haastateltavan mahdollisuus tuoda vapaasti esille omia näkökulmiaan ja muita tutkimukseen liittyviä asioita, mahdollisuus selventää ja syventää saatuja tietoja sekä haastattelun joustavuus verrattuna esimerkiksi kyselylomakkeeseen. Toisaalta haastattelussa voi olla myös huonoja puolia. Esimerkiksi aineiston luotettavuus voi kärsiä, jos haastateltava pyrkii antamaan sosiaalisesti suotavia vastauksia. Haastateltava saattaa esimerkiksi haluta antaa itsestään positiivisen kuvan ”hyvänä kansalaisena” ja kanssaihminenä korostamalla esimerkiksi aktiivisuuttaan hyväntekeväisyydessä. Toisaalta haastateltava saattaa myös välttää negatiivisina tai kiusallisina kokemiaan aiheita, kuten sairauksia, rikoksia tai seksuaalisuutta. (Hirsjärvi 2003, 191-194.)

Hirsjärvi (2003, 195-196) on jakanut tutkimushaastattelut kolmeen ryhmään: lomakehaastatteluun eli strukturoituun haastatteluun, teemahaastatteluun ja avoimeen haastatteluun. Lomakehaastattelussa haastattelu toteutetaan valmiiksi muotoiltujen kysymysten ja kysymysjärjestyksen avulla. Avoimessa haastattelussa eli strukturoimattomassa haastattelussa taas on keskustelun tapainen, paljon aikaa vievä haastattelu. Avoimella haastattelulla ei ole kiinteää, etukäteen suunniteltua runkoa tai kysymyksiä vaan enemmänkin haastateltava ohjaa haastattelun kulkua. Teemahaastattelu on vapaampi ja joustavampi kuin lomakehaastattelu, mutta ei yhtä vapaa kuin avoin haastattelu. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit ovat tiedossa, mutta kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa tai järjestystä.

Omaan tutkimukseeni valitsin laadullisen aineistonkeruumenetelmän ja nimenomaan teemahaastattelun, koska tällöin haastateltava henkilö pääsee mahdollisimman vapaasti ja luonnollisesti ilmaisemaan mielipiteensä ja näkemyksensä. Koin myös, että suorassa vuorovaikutustilanteessa pääsee esimerkiksi lomakekyselyä paremmin näkemään haastateltavan elämäntilanteen kokonaisuutena. Teemahaastattelua varten hahmottelin seitsemästä teemasta koostuvan haastattelun rungon, jonka mukaan haastattelut pääasiassa etenivät.

6.2.3 Laadullisen aineiston analyysimenetelmät

Laadullisessa analyysissä aineistoa tarkastellaan tavallisesti kokonaisuutena. Toisin kuin määrällisen aineiston analysoinnissa, jossa poikkeukset yleisestä säännöstä sallitaan, tulee laadullisen aineiston analysoinnissa kaikki luotettavina pidetyt seikat selvittää niin, että ne eivät ole ristiriidassa esitetyn tulkinnan kanssa. Koska esimerkiksi laadullisissa haastatteluissa on yksilöiden määrä usein pienehkö, ei laadullisen aineiston analyysissä voi käyttää esimerkiksi tilastollisia todennäköisyyksiä selittäjänä. (Alasuutari 1999, 38-39.)

Laadullinen analyysi voidaan Alasuutarin (1999, 38-48) mukaan teoriassa jakaa kahteen vaiheeseen: havaintojen pelkistämiseen ja arvoituksen ratkaisemiseen. Havaintojen pelkistämisessä aineistoa tarkastellaan tietyistä, valitusta näkökulmasta, jolloin keskitytään vain tutkimuskysymysten kannalta oleelliseen tietoon. Seuraavaksi näitä oleellisten, pelkistettyjen ”raakahavaintojen” määrää karsitaan etsimällä havaintojen yhteisiä piirteitä tai havaintoja yhdistävää sääntöä ja yhdistämällä samanlaisia useita havaintoja yhdeksi havainnoksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita tyyppitapauksen tai keskiverron etsimistä aineistosta. Yhdistämällä saatu havainto ei saa olla ristiriidassa raakahavaintojen kanssa. Laadullisen aineiston analyysissä poikkeus kumoaa aina säännön. Arvoituksen ratkaisemista voidaan kutsua myös tulosten tulkinnaksi. Tässä vaiheessa tehdään tulkintoja tutkimuksessa saatujen johtolankojen pohjalta.”Laadullisessa tutkimuksessa tuotettu tulkinta on aina

tutkijan persoonallinen näkemys, jossa ovat mukana hänen omat tunteensa ja intuitionsa” (Nieminen 1997, 215). Omassa tutkimuksessani huomasin myös tämän analysoinnin kaksivaiheisuuden. Ensin poimin haastattelumateriaalista kutakin teemaa koskevat vastaukset ja lajittelin niitä samankaltaisuuksien mukaan. Tämän jälkeen poimin materiaalista vastauksia täydentävää ja selittävää tietoa. Näistä syntyivät raakahavainnot, joita aloin seuraavaksi tarkastella. Raakahavaintoja tarkastelemalla, vertailemalla ja lokeroimalla pyrin muodostamaan kokonaiskuvia, vastaamaan tutkimuskysymyksiini ja vetämään johtopäätöksiä. Ilman raakahavaintojen keräämistä ja havaintojen karsimista, olisi kokonaisuuden ja tutkimuksen tulosten näkeminen kaiken tutkimusaineiston seasta lähes mahdotonta.

Sitä miten raakahavaintojen yhdistäminen laadullisessa tutkimuksessa tapahtuu, voidaan nimittää varsinaiseksi laadulliseksi analyysiksi. Ideana on muotoilla sellaisia havaintolauseita, raakahavaintoja kuvaavia sääntöjä, jotka pätevät poikkeuksetta koko aineistoon. Poikkeustapaukset ovat olennaisen tärkeitä, koska ne pakottavat miettimään asiaa, pohtimaan mitä aluksi hahmoteltu, yleispäteväksi oletettu sääntö, ottaa annettuna ja muotoilemaan havaintolauseet uudelleen. (Alasuutari 1999, 52.)

Eskola ja Suoranta (1998, 161-199) mainitsevat kuusi erilaista laadullisen aineiston analyysitapaa. Ne ovat kvantitatiiviset analyysitekniikat, teemoittelu, tyypittely, sisällönerittely, diskursiiviset analyysitavat sekä keskusteluanalyysi. Kvantitatiiviset analyysitekniikat tarkoittavat sitä, että myös määrällistä analyysia voi käyttää laadullisen aineiston analysointiin. Tällöin aineistoa esimerkiksi luokitellaan eri tekijöiden perusteella tai lasketaan jonkun tietyn tekijän ilmaantumiskerrat aineistosta. Teemoittelussa aineistoa analysoidaan nostamalla esille esimerkiksi tutkimuskysymyksiin liittyviä teemoja tai aineistosta esille nousevia asioita. Tyypittelyssä aineisto jaetaan ryhmiin siten, että tietynlaiset, samankaltaiset asiat muodostavat ryhmän. Sisällönerittelyssä kuvataan laadullisesti tekstin sisältöä. Diskursiivisissa analyysitavoissa tutkitaan kielenkäyttöä, tekstiä ja puhetta. Diskursiivisella analyysitavalla analysoidaessa esimerkiksi haastattelua, keskitytään puheeseen itseensä ja siihen, miten sitä on tuotettu. Ei siis niinkään pelkän puheen sisällön analysointiin. Keskusteluanalyysissa tutkitaan ja analysoidaan kielenkäyttöä sanallisissa vuorovaikutustilanteissa. Usein nämä eri laadullisen aineiston ana-

lyysitavat kuitenkin sekoittuvat toisiinsa, eikä niitä voi aina selvästi erottaa toisistaan.

Myös omassa analysoinnissani koen käyttäneeni enemmän useampaa analyysitapaa sekaisin, kuin selvästi yhtä tapaa. Kvantitatiivista analyysitekniikkaa käytin osaltaan, kun laskin kuinka moni vastaajista esimerkiksi oli tiettyä mieltä jostain teemasta. Tyypittelyä käytin erityisesti raakahavaintojen keräämisvaiheessa. Tällöin esimerkiksi jaoin tietyn tyyppiset mielipiteet omiin ryhmiinsä, jolloin kyseisen ilmiön tarkastelu kokonaisuutena oli helpompaa.

7 TUTKIMUKSEN EETTISYYS, LUOTETTAVUUS JA TOISTETTAVUUS

7.1 Eettisyys

”Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää tieteellisiä tietoja, taitoja ja hyviä toimintatapoja niin tutkimuksen teossa kuin sosiaalisesti tiedeyhteisössä ja suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan” (Kuula 2006, 34). Tutkimuksen eettisyyteen kuuluu hyvä tieteellinen käytäntö. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden mukaan hyvä tieteellinen käytäntö on esimerkiksi rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, avoimuutta, tekijänoikeuksien kunnioittamista sekä tutkimuksen tekoa ja raportointia yksityiskohtaisesti, tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti. Huono tieteellinen käytäntö taas on esimerkiksi huolimattomuutta ja harhaanjohtavuutta raportoinnissa, puutteellisia lähdeviittauksia, väärrien ja tekaistujen tietojen levittämistä tai tulosten vääristelyä. Huono tieteellinen käytäntö voidaan jakaa piittaamattomuuteen hyvästä tieteellisestä käytännöstä ja vilppiin tieteellisessä toiminnassa. (Kuula 2006, 34-37.)

Pyrin varmentamaan eettisyyden toteutumisen tutkimuksessani eri tavoin. Esimerkiksi haastattelutilanteissa pyrin esittämään vain avoimia kysymyksiä, jotta en vahingossa johdattelisi haastateltavia heidän vastauksissaan. Tiedostin myös, että johdatelevien kysymysten lisäksi esimerkiksi haastattelijan ilmeet ja eleet saattavat johdatella haastateltavaa antamaan tietynlaisia vastauksia. Pyrin olemaan haastattelutilanteissa neutraali, mutta ystävällinen. Lisäksi kerroin haastateltaville, ettei itselle epämieluisiin kysymyksiin tarvitse vastata ja kysymyksen ollessa epäselvä, voi aina kysyä tarkennusta. On tärkeää, ettei haastateltava tunne tulleensa painostetuksi esimerkiksi osallistumaan haastatteluun tai vastaamaan kysymyksiin. Myös haastattelumateriaalin analysoinnissa ja tulosten raportoinnissa noudatin huolellisuutta ja tarkkuutta, jotta tutkimuksessa esiin tulleet asiat välittyisivät tuloksiin todenmukaisina sekä siinä muodossa ja asiayhteydessä, kuin haastateltava on ne

tarkoittanut. Pysin takaamaan tutkimukseni eettisyyden myös kunnioittamalla tekijänoikeuksia esimerkiksi lähdekirjallisuutta käyttäessäni.

Käytäntöjen lisäksi lainsäädäntö ohjaa tutkimuksen tekoa esimerkiksi aineiston keruun, käsittelyn ja säilyttämisen osalta. Lakien merkitys käytännössä vaihtelee tutkimusaloittain. Tutkimuksen tekoon liittyvät esimerkiksi tekijänoikeuslaki ja perustuslaki ainakin sen yksityisyydensuojaa koskevilta osin sekä henkilötietolaki. Myös esimerkiksi vaitiolo- ja salassapitovelvollisuudet, jotka ovat osa tutkimuksen eettisyyttä, on laissa säädetty. (Kuula 2006, 66-91.)

Yksityisyydensuojan huomasin omassa tutkimuksessani seikaksi, johon kiinnitin usein huomiota ja, jota pohdin. Haastateltavani pysyivät nimettöminä ja muutenkin vältin sellaisten tietojen esiin tuomista, joiden avulla haastateltavan voisi tunnistaa. Haastateltavien yksityisyyttä kunnioitin myös tyhjentämällä haastattelunauhat niiden litteroinnin jälkeen sekä säilyttämällä nauhoilta kirjoitettua haastattelumateriaalia huolellisesti, kunnes hävitän sen tutkimuksen valmistuttua.

7.2 Luotettavuus ja toistettavuus

”Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden lähtökohtana on ajatus siitä, että tutkimuksen luotettavuuden ja uskottavuuden takaa parhaiten hyvien tieteellisten menettelytapojen noudattaminen” (Kuula 2006, 34). Niemisen (1997, 215-216) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole olemassa yhtä selkeitä kriteereitä kuin määrällisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin. Osa tutkijoista on sitä mieltä, etteivät arviointikriteerit laadullisessa ja määrällisessä tutkimuksessa suuresti eroa toisistaan kun taas osa tutkijoista näkee, ettei määrällisen tutkimuksen arviointiin tehtyjä kriteerejä voida soveltaa laadulliseen tutkimukseen. Niemisen mukaan on kuitenkin joitain kriteerejä, joilla laadullista tutkimusta, lähinnä aineiston keruuta, analysointia ja raportointia, voidaan arvioida.

Itse pyrin varmistamaan tutkimukseni luotettavuuden esimerkiksi nauhoittamalla haastattelut, jolloin haastateltavien lausunnot saadaan tallennettua analysointia varten alkuperäisessä muodossaan. Omassa tutkimuksessani huomasin yhdeksi teemahaastattelun eduksi sen, että esimerkiksi tulkinnanvaraisten vastausten kohdalla saatoin haastattelutilanteessa esittää lisäkysymyksiä aiheesta tai pyytää tarkentamaan. Tällöin vältyin siltä, että analyysivaiheessa tarvitsisi pohtia, mitä haastateltava tietyllä lausunnollaan tarkoitti. Mielestäni onkin hyvin tärkeää, että haastateltavien mielipiteet ja näkemykset siirtyvät haastattelutilanteesta lopulliseen tulosten raportointiin siinä asiayhteydessä ja merkityksessä kuin haastateltava on ne tarkoittanut. Tämä vaatii myös huolellista analysointia ja harkittuja johtopäätösten tekoja.

8 KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus. Toteutin kahdeksan yksilöhaastattelua, joissa aineistonkeruutapana oli teemahaastattelu.

Haastateltavat olivat helsinkiläisessä Töölön vanhustenkeskuksessa sijaitsevan palvelutalon asukkaita. Töölön palvelutalo on osa Töölön vanhustenkeskusta, joka on osa Helsingin kaupungin vanhusten palveluja. Töölön vanhustenkeskus koostuu Töölön palvelukeskuksesta, kahdesta päivätoimintayksiköstä, neljästä ryhmäkodista, kahdesta asuintalosta sekä Töölön palvelutalosta. Töölön palvelutalo on asumispalveluyksikkö, joka tarjoaa ympärivuorokautista hoitoa pääsääntöisesti yli 65 – vuotiaille henkilöille. Palvelutalon asunnoista 59 on yksiöitä ja kaksi kaksioita. (Töölön palvelutalo [viitattu 29.9.2011].)

Otin yhteyttä Töölön vanhustenkeskukseen ja kerroin olevani kiinnostunut toteuttamaan haastattelututkimukseni heidän palvelutalollaan. Sovimme johtajan kanssa haastattelujen toteutuksesta ja siitä, että palvelutalon henkilökunta etsii minulle haastateltavat tiedustelemalla, ketkä asukkaista olisivat kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseeni. Lähetin henkilökunnalle informaatiokirjeen haastattelututkimuksesta. Lähetin myös palvelutalon asukkaille tarkoitetun informaatiokirjeen, jonka henkilökunta voi antaa haastatteluista kiinnostuneille asukkaille. Henkilökunnan löydettyä kahdeksan innokasta haastateltavaa, kävin tapaamassa heitä ja sopimassa haastattelujen ajankohdista. Haastateltavat olivat allekirjoittaneet heille informaatiokirjeen ohessa annetun suostumuslomakkeen. Allekirjoittamalla suostumuslomakkeen asukas vahvistaa haluavansa osallistua haastatteluun. Suostumuslomake ei kuitenkaan ole tietenkään mitenkään sitova, vaan haastateltava voi halutessaan missä tahansa vaiheessa vetäytyä haastatteluista.

Haastateltavat olivat kaikki naisia ja iältään noin 80–90 –vuotiaita. Osa haastateltavista oli asunut palvelutalolla pitkään, kymmenestä vuodesta lähes kolmeen-kymmeneen vuoteen. Osa haastateltavista taas oli asunut palvelutalolla verrattain lyhyen ajan, vajaasta puolesta vuodesta pariin vuoteen.

Haastattelut toteutin syyskuun 2011 aikana. Haastattelut olivat kestoaltaan neljästäkymmenestä minuutista reiluun tuntiin. Nauhoitin haastattelut. Haastattelut tein haastateltavien asunnoissa palvelutalolla. Kaikilta haastateltavilta oli kysytty, voiko haastattelun toteuttaa heidän omissa asunnoissaan ja kaikki olivat suhtautuneet siihen myönteisesti. Haastateltavien asunnot palvelutalolla olivat yksiöitä keittokomerolla ja kylpyhuoneella. Osassa asunnoista oli myös parveke.

Teemahaastattelua varten olin luonut haastattelulle rungon, joka koostuu erilaisista aiheeseen liittyvistä teemoista. Haastattelun rungon teemat kokosin lähdekirjallisuudesta esiin tulleiden aiheiden mukaan. Lisäksi halusin yhdeksi teemaksi mahdolliset kehittämiskohteet ja – ideat. Haastattelut etenivät keskustelunomaisina, pääasiassa hahmottelemieni teemojen ja niiden alakäsitteiden mukaan. Useat haastateltavista toivat myös esille paljon muita aiheeseen liittyviä ajatuksia, havaintoja ja näkökulmia. Haastattelut myös etenivät pitkälti haastateltavien oman ajatuksenjuoksun mukaisesti eli esimerkiksi haastattelun teemoja käsiteltiin eri järjestyksissä haastateltavasta riippuen. Usean haastateltavan kohdalla etenimme kuitenkin suurelta osin laatimani haastattelurungon mukaisesti. Esimerkiksi näiden seikkojen takia koin juuri teemahaastattelun sopivana tutkimusaineiston keräystapana. Teemahaastattelussa haastattelun kulku on joustavampi verrattuna esimerkiksi lomakehaastatteluun. Näin koen, että haastateltavat pääsevät vapaammin ilmaisemaan itseään ja tuomaan esiin ajatuksiaan. Halusin kuitenkin toteutustavaksi teemahaastattelun avoimen haastattelun sijaan, sillä koin tarvitsevani haastattelulle kuitenkin loogisen rungon ja valmiiksi mietityt teemat pitääkseni haastattelut mahdollisimman paljon tutkimassani aiheessa.

Tulosten esittelyssä etenen myös näiden haastattelun runkoa varten hahmottelemieni teemojen mukaan. Teemoja minulla on seitsemän. Ne ovat:

- Koti käsitteenä
- Kodikkuus käsitteenä
- Kodikkuuden toteutuminen palveluasumisessa
- Koti palvelutalossa ja palvelutalon koti verrattuna aikaisempaan kotiin
- Muutto palvelutaloon
- Kodin sosiaalinen ulottuvuus
- Mahdolliset kehittämiskohteet ja –ideat

Näiden teemojen käsittelyn lisäksi haastateltavilla on tietysti ollut myös mahdollisuus sanoa muita ajatuksia liittyen tutkimukseeni aiheeseen.

Haastattelut sujuivat hyvin ja ilmapiiri haastatteluissa oli vapautunut. Kaikki haastateltavat olivat innokkaita ja motivoituneita osallistumaan tutkimukseeni.

9 TULOKSET

9.1 Koti käsitteenä

Ensimmäinen teemani oli ”käsite koti”. Tämän teeman kohdalla tarkoitukseni oli selvittää, mikä haastateltavien mielestä on koti ja mitä siitä tulee heille mieleen. Halusin tietää, mikä tekee haastateltavalle asunnosta kodin. Kysyin myös, millainen on haastateltavien mielestä koti parhaimmillaan. Tämä haastattelun ensimmäinen teema nosti usealla haastateltavalla tunteita pintaan. Kaikki haastateltavat mainitsivat useamman kuin yhden määritelmän kodille. Kotiin siis liitettiin paljon tunteita ja ajatuksia.

Kodista puhuttaessa nousivat haastateltavien lapsuudenkodit usein esille. Neljä haastateltavaa mainitsi nimenomaan lapsuudenkodin kysyttäessä, mikä heidän mielestään on koti. Myös hyvä koti tai koti parhaimmillaan miellettiin näissä haastatteluissa juuri lapsuudenkodiksi.

Neljä haastateltavaa sanoi kodin määritelmäksi sen, että se on oma ja itse maksettu (tai vuokra-asunnon ollessa kyseessä, itse maksaa vuokran). Asunnon omistamisen tai itse asuinkuluista huolehtimisen nämä haastateltavat kokivat oleelliseksi osana kodin määritelmää.

Koti liitettiin myös perheeseen. Lapsuudenkodin kodin määritelmänä sanovat haastateltavat mainitsivat myös lapsuudenperheen. Kaksi muuta haastateltavaa taas mainitsivat aikuisiän oman perustetun perheen osana kodin määritelmää. Tähän perheeseen kuului molemmissa tapauksissa puoliso ja lapset. Tällöin myös perhe-elämä, nimenomaan yhteinen koti perheen kanssa ja muistot liittyen esimerkiksi lasten kasvatukseen nousivat esiin. Yksi haastateltava mainitsi myös ko-

din määritelmänä sopusoinnun ja yhteenkuuluvuuden kodissa asuvien henkilöiden kanssa sekä hyväksytyksi tulemisen tunteen.

Myös kodin fyysiset puitteet tulivat esiin haastatteluissa. Kaksi haastateltavaa sanoi omien tavaroiden ja omien huonekalujen olevan yksi kodin määritelmistä. Yksi haastateltava koki oman persoonallisen tyylin näkymisen sisustuksessa yhtenä kodin määritelmänä.

Koti mainittiin lisäksi tutuksi ja turvalliseksi paikaksi. Yhden haastateltavan mielestä koti on nimenomaan tuttu paikka. Hän myös mainitsi kodin määritelmäksi sen, että koti on sellainen, kun se on aina ollut.

Yhden haastateltavan mielestä yksityisyys ja oma rauha ovat osa kodin määritelmää. Tähän kuuluu hänen mielestä oma asunto, jossa on lukollinen ovi.

No se on se, että se on minun omani. Oma ovi on kiinni ja mä saan tulla tänne ja tänne ei tulla muuten kuin ovikelloa soittamalla. Yksityisyys on tärkeätä. Mutta kyllä mä annan mielellään vieraiden tulla. Et silloin se on eri asia taas. (Haastateltava F)

9.2 Kodikkuuden määritelmä ja osatekijät

Toinen teemani haastattelussa oli ”kodikkuus käsitteenä”. Tämän teeman kautta halusin selvittää, mitä kodikkuus haastateltavien mielestä on. Pyrin saamaan selville, mitä tekijöitä kodikkuuteen kuuluu, mikä lisää tai vähentää kodikkuutta sekä millainen paikka koetaan kodikkaaksi. Lisäksi esitin esimerkkejä eri asioista, joiden oletin vaikuttavan kodikkuuteen ja kysyin haastateltavien mielipidettä siihen, onko näillä tekijöillä heidän mielestään vaikutusta kodikkuuteen. Kysyin myös, mitä ko-

dikkuus haastateltaville merkitsee ja onko kodikkuus heidän mielestään merkittävää hyvän elämänlaadun kannalta.

Yksi haastateltavista koki taloudellisen vakauden seikaksi, joka mahdollistaa kodikkuuden syntymisen. Hänen mielestään riittävä taloudellinen toimeentulo, joka mahdollistaa päivittäisen arjessa selviytymisen sekä satunnaisten muiden hankintojen teon, luo turvallisen pohjan, jonka päälle kodikkuutta voi rakentaa. Toinen haastateltava koki yhtenä kodikkuuden mahdollistajana fyysisen kodin, joka on tarpeeksi tilava, jotta jokaiselle asukkaalle jää tarpeeksi tilaa ja mahdollisuutta omaan rauhaan. Molemmat edellä mainitut haastateltavat eivät niinkään kokeneet näitä seikkoja itsessään kodikkaina vaan ennemminkin ne ovat heidän mielestään asioita, jotka mahdollistavat kodikkuuden luomisen ja, jotka toteutumattomina vähentäisivät kodikkuutta.

Kolme haastateltavista mainitsi tietyt tavarat, huonekalut ynnä muut henkilökohtaiset esineet kodikkuuden osatekijöinä ja luojina. Yksi haastateltavista mainitsi esimerkiksi suvussa pitkään kulkeneen perintöpiirongin yhdeksi kodikkuuden luojaksi asunnossaan. Myös monenlaiset muistoesineet nousivat tässä kohtaa esille.

Tämä piironki, joka on suvussa kulkenut. Se tekee jo tämän huoneen kodikkaaksi. Taulut, jotka mä oon itse valinnut ja hankkinut, kasvit, kukat. Sitten keittiössä tietysti, mitä siellä tarvitsee. (Haastateltava B)

Kaksi haastateltavista mainitsi oman tyylin ja persoonan näkymisen kodissa yhtenä kodikkuuden tunteen luojana. Tämä liittyi osaltaan myös omiin tavaroihin ja esineisiin, mutta pääpaino on nimenomaan omalla persoonallisella tyyllillä, itse aikaansaadulla sisustuksella sekä oman mieleisellä ympäristöllä.

Minusta se on semmoinen persoonallisuus. Että on annettu sille asunnolle arvoa. Kuka sitten tykkää mistäkin. Ne on kaikille eri asiat kodikkaita. (Haastateltava F)

Kolme haastateltavaa koki kodissa asuvien ihmisten vaikutuksen kodikkuuden syntymiseen suureksi. Tähän liittyi perhe sekä perheenjäsenten välillä vallitseva positiivinen ilmapiiri.

Kodikas on semmoinen, missä on voinut itse järjestää ympäristöään ja vaikuttaa siihen, millainen se on ja, jossa ihmiset joiden kanssa elää tai joiden kanssa on tekemisissä, ovat niin kuin hyväksyneet minut tähän kotiin ja tähän asuntoon. Se on paljon ihmisistä kiinni ja sitten juuri siitä ilmapiiristä, mikä syntyy niiden ihmisten kautta. (Haastateltava B)

Yksi haastateltavista koki tarvittavien palveluiden ja avun saamisen osana kodikkuutta. Tähän liittyi myös esimerkiksi kodin siisteys, joka olisi ilman ulkopuolista apua tämän haastateltavan kohdalla hankalaa ylläpitää. Hänen kohdallaan palvelut ja avun saaminen tarvittaessa mahdollistivat kodin ylläpitämisen kodikkaana ja näin apu ja palvelut toimivat hänelle kodikkuuden luomisen mahdollistajana, ei niinkään itse kodikkuuden luoja.

Lisäksi yksi haastateltavista mainitsi oman rauhan kodikkuuden osana.

Kaikki kahdeksan haastateltavaa olivat sitä mieltä, että kodikkuudella on merkittävä vaikutus hyvään elämänlaatuun. Yksi haastateltavista sanoi kodin ja kodikkuuden olevan tärkein elämänlaatuun vaikuttava tekijä.

Seuraavaksi selvitin eri antamieni esimerkkien vaikutusta kodikkuuteen.

9.2.1 Yhden vai useamman hengen asunnot/huoneet

Vaikka palvelutalossa asukkaat asuvat yhden hengen yksiöissä, päätin kysyä kuvitellun useamman hengen asumisen samassa asunnossa tai huoneessa vaikutusta kodikkuuteen. Eli olisiko sillä vaikutusta kodikkuuteen, jos haastateltava jakaisi asuntonsa toisen tai useamman muun asukkaan kanssa. Kaikkien kahdeksan haastateltavan mielestä sillä, että jakaisi asuntonsa toisen asukkaan kanssa, olisi negatiivinen vaikutus kodikkuuteen ja he asuivat mieluummin palvelutalon asunnossaan yksin. Kaksi haastateltavista olisivat kuitenkin valmiit jakamaan asuntonsa toisen asukkaan kanssa, mikäli tämä olisi ennestään joku hyvä tuttu tai läheinen sukulainen. Yksi haastateltava koki, että esittämäni asumisjärjestely olisi miellyttävä vain, jos tämän toisen asukkaan luonne vastaisi hyvin hänen omaansa eli, jos he tulisivat hyvin toimeen ja pitäisivät samoista asioista.

No ainakin minusta tuntuu, että kyllä se on mukavampi, jos saa yksin asua. Se olisi eri asia sitten, jos olisi ihan läheinen sukulainen tai muu hyvä tuttu... Niin sitten voisin kyllä ajatella. (Haastateltava E)

9.2.2 Omat tavarat

Seuraavaksi kysyin omien huonekalujen ja esineiden vaikutusta kodikkuuteen. Osalla haastateltavista asunnon kiinteitä kalusteita (vaatekaapit ynnä muut) lukuun ottamatta oli asunnossaan vain omia huonekaluja ja tavaroita. Tämä lukuun ottamatta sairaalasänkyä, joka on palvelutalolta. Osalla taas oli omien tavaroiden ja huonekalujen lisäksi jotain palvelutalon tavaraa asunnossaan. Esimerkiksi yhdellä asukkaalla oli palvelutalon pikkupöytä lisälaskutilana. Esineisiin ja huonekaluihin liittyen kysyin myös yleisen sisustuksen ja oman tyylin näkymisen vaikutusta kodikkuuteen.

Kaikkien haastateltavien mielestä omilla huonekaluilla ja esineillä oli positiivinen vaikutus kodikkuuteen. Yksi haastateltava arvosti itse tekemiään koriste-esineitä ja piti niiden katselusta. Kolme haastateltavaa koki nimenomaan omiin huonekaluihin ja esineisiin liittyvät muistot ja tunnelataukset tärkeiksi kodikkuuden kannalta. Yksi heistä sanoi tavaroiden ja huonekalujen kerääntyneen elämän varrella ja siten niiden olevan osa omaa itseä. Kaksi haastateltavista harmitteli, kun kaikki ne huonekalut ja tavarat, jotka he olisivat asuntoonsa halunneet, eivät mahtuneet palvelutalon yksiöön. Yksi haastateltava taas koki, ettei maallisen tavaran keräämisen pitäisi olla elämän pääasia, vaan keskeisempää hänen mielestä olisi hyväksyä oma olotilansa ja elämän tuomat muutokset, jotka saattavat aiheuttaa esimerkiksi maallisesta omaisuudesta luopumista. Hän kuitenkin arvosti kauniita esineitä ja sisustusta ympärillään, mutta painotti, etteivät ne ole ainoita keinoja luoda viihtyvyyttä ympärilleen.

Nimenomaan siis huonekalut. Kaikkiin liittyy muistoja. Nuo tyynyt on minun sisareni. Veljeni on antanut tuon keinutuolin. Tuo valkoinen pöytä on perintöesine niin kuin myöskin tuo piironkikin. Se on vanha, 1800-luvulta. Sitten jopa astioissa on semmoisia joihin liittyy nimenomaan tällaisia myönteisiä tunteita ja muistoja. Että ne on niin kuin kerääntynyt vähitellen, mitä on ympäristössä ja ne on niin kuin osa minua. (Haastateltava B)

Tottakai sillä on vaikutusta, jos on muistoja niistä esineitä tai tavaroista. Mutta eihän sen pitäis olla pääpaino ihmisen elämässä sen maallisen keräämisen, vaikka on olemassa kaikkea kaunista. Vaan se, että niin kuin hyväksyy sen olotilan missä on ja muutoksia tulee ja kehitystä tulee kaikissa ikäluokissa ja luopumista monesta asiasta. (Haastateltava C)

9.2.3 Äänimaailma

Sitten keskityttiin ääniin. Kysyin äänimaailman eli äänien tai hiljaisuuden vaikutusta kodikkuuteen. Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastateltavat kokivat äänimaailmalta olevan jonkinlaista vaikutusta kodikkuuteen. Kaksi haastateltavista koki, että

ovat nimenomaan ikääntymisen myötä alkaneet pitää hiljaisuudesta ja rauhallisuudesta. He molemmat kokivat saavansa palvelutalolla tarvitsemaansa hiljaisuutta ja rauhaa. Kaksi haastateltavista sanoi heikentyneen kuulon vaikuttavan siten, etteivät esimerkiksi liikenteen äänet häiritse. Heistä kumpikin kuitenkin arveli muussa tapauksessa juuri esimerkiksi liiallisilla liikenteen äänillä olevan negatiivinen vaikutus kodikkuuteen. Kaksi haastateltavista mainitsi kodikkuuteen positiivisesti vaikuttavia ääniä, kuten musiikin ja äänikirjat. Kaksi haastateltavaa kertoi asuneensa niin kauan kaupungissa, etteivät liikenteen äänet tai muut kadulta tulevat äänet häiritse, kun niihin on tottunut. Yksi haastateltavista ei ollut ajatellut asiaa eikä kokenut sillä olevan vaikutusta.

Niin, mä olen ollut onnellinen siinä, etten ole koskaan saanut kuulla mitään riitaisuuksia tai meteliä ympäristössäni. Mutta tietysti, jos olisi semmoisia ääniä, mitkä häiritsisivät, niin se varmasti kovastikin vois vaikuttaa. Että se on kyllä hyvä, että koti on sellainen rauhallinen. Musiikkia ja riehakkuutta saa olla, mutta ei semmoista, joka häiritsee. Ettei itse häiritse toisia eikä toiset minua. (Haastateltava C)

No ääniä ajatellen mä olen kyllä niitä ihmisiä, jotka on mielellään yksin ja se on tullut nimenomaan ikääntymisen myötä. Silloin, kun oli työssä, niin ei haitannut äänet, vaikka minkälaiset, mutta nyt on juuri se, että esimerkiksi kuulolaitteen käyttö on hankalaa siitä, että se ottaa hälyääniä niin paljon huomioon. Niin kuin nyt just tässä haastattelussa kadun äänet korostuu niin, että on hankalaa sen kuulolaitteen käyttö. Ja silloin on esimerkiksi kadun äänet häiritseviä, mutta musiikki, radio, äänikirjat, ne on kaikki ok. Ne kuuluu osana mun päivään. Enkä mä välitä, jos käytävästä kuuluu jotain ääniä ja se onkin hyvin harvinaista. Samoin ruokasalissa kuuluu paljonkin ääntä, mutta minun mielestä se kuuluu siihen tilanteeseen. (Haastateltava B)

9.2.4 Tuoksut

Seuraavaksi kysyin vaikuttavatko tuoksut kodikkuuteen tai tuleeko haastateltaville mieleen jotain tuoksua, joka luo kodikkuuden tunnetta. Neljä haastateltavaa ei osannut mainita kodikkuuden tunnetta tuovaa tuoksua ja he eivät kokeneet tuok-

suilla olevan vaikutusta kodikkuuteen. Neljä haastateltavaa koki tietyillä tuoksuilla olevan kodikkuuden tunnetta tuovaa vaikutusta. Tällaisia tuoksua olivat heidän mielestään esimerkiksi ruoan tuoksu, kynttilän tuoksu, joulun aikaan hyasintin tuoksu sekä ulkoa tulevan raikkaan ilman tuoksu. Yksi näistä haastateltavista mainitsi vielä allergiasta johtuen olevan joillain voimakkailla tuoksuilla, kuten vahvalla hajuvedellä, negatiivista vaikutusta viihtyvyyteen ja sitä kautta kodikkuuteen.

No hyasintti joulun aikaan tuo semmoisen joulunajan kodikkuuden (Haastateltava F)

Sitä pidän kodikkaana tuoksuna, jos on joku kynttilä palamassa. Mutta täällähän ei saa kynttilöitä polttaa. Ja sehän on tietysti hyväkin asia, ettei saa, kun ei sitten tiedä koskaan niistä. (Haastateltava A)

9.2.5 Valaistus

Tuoksujen jälkeen käsittelimme valaistusta. Kysyin vaikuttaako valaistus ja esimerkiksi valonlähteiden (valaisimet ja ikkunat) määrä kodikkuuteen. Viisi haastateltavaa koki riittävällä valonsaannilla olevan positiivinen vaikutus kodikkuuteen ja viihtyvyyteen. Yhdelle heistä riittävä valaistus oli erittäin tärkeää heikentyneen näön takia. Toinen heistä taas kuvaili valon, erityisesti ikkunoista tulevan auringonvalon, vaikuttavan positiivisesti mielialaan ja sitä kautta myös viihtyvyyteen ja kodikkuuteen. Kolmen haastateltavan mielestä valaistuksella ei ollut vaikutusta kodikkuuteen.

Kyllä niillä on vaikutusta, koska ihminen tarvitsee valoa. Valo tuo sille iloa, rakkautta, hyvän olon tunnetta. Ihminen pitää valoisista hetkistä. Jos se olis vaan pimeydessä, niin se murjottais. (Haastateltava C)

9.2.6 Asunnon sijainti ja ympäristö

Monesti sijainti mainitaan yhdeksi tärkeimmistä kriteereistä uutta asuntoa hankittaessa. Kysyinkin haastateltavilta, vaikuttaako asunnon sijainti ja ympäristö kodikkuuden syntymiseen. Seitsemän haastateltavaa sanoi sijainnin ja ympäristön tavalla tai toisella vaikuttavan kodikkuuteen. Kaksi heistä oli kuitenkin sitä mieltä, ettei sijainnilla tai ympäristöllä ole kovin suurta merkitystä. Yhdelle heistä sijainti oli yksi tärkeimmistä kodikkuuteen ja viihtyvyyteen vaikuttavista asioista. Kaksi haastateltavaa koki palvelutalon ympäristön rauhalliseksi ja siten sijainnin hyväksi. Kaksi haastateltavista koki asunnon sijainnin lähellä luontoa mielekkääksi tai luonnon näkymisen esimerkiksi puiden ja istutusten kautta ympäristössä tärkeäksi. Yksi haastateltava sanoi kaupunkiympäristön tuovan yksinasuvalle henkilölle turvaa ja sitä kautta myös kodikkuutta. Kaksi haastateltavaa kertoi sen, että on asunut pitkään samalla alueella, vaikuttavan positiivisesti kodikkuuteen. Yksi haastateltavista ei kokenut tässä elämänvaiheessa olevan asunnon sijainnilla enää suurta merkitystä.

On. Se on sillai, että asunnossa on tärkeintä sijainti, sijainti ja sijainti. On tärkeää, mitä siinä on asunnon ympärillä. (Haastateltava A)

On sillä vaikutusta. Luin just yhdestä henkilöstä, joka halusi, että ikkunasta pitää näkyä edes yksi puu. Että kaikkea ei voi saada, mutta onhan se toki erilaista, kun katsoa ikkunasta toista taloa. Minulla on tuossa tuo pylväshaapa ikkunan edessä. Että se on aika jännä. Se vähän suojaa ja antaa semmoisen luonnon... Kun tuulee, niin sen näkee siitä puusta ja syksyllä siihen tulee ne syksyn värit. Kaupunkiasunnossa on kivaa kyllä se, että luontoa edes vähän näkee. (Haastateltava F)

9.2.7 Osallistumis-, liikkumis- ja toimintamahdollisuudet

Palvelutalolla on melko runsas tarjonta erilaista ohjattua toimintaa ja tapahtumia. Kysyinkin osallistumismahdollisuuksien vaikutuksesta kodikkuuteen. Lisäksi kysyin muiden toimintamahdollisuuksien ja liikkumismahdollisuuksien vaikutuksesta kodikkuuteen. Palvelutalolla on sisäpiha, jota moni haastateltavistanikin sanoi ainakin kesäaikaan käyttävänsä paljon. Yksi haastateltavista mainitsi ympäristön, joka mahdollistaa mahdollisen itsenäisen liikkumisen myös iäkkäälle ihmiselle, tärkeäksi elämänlaadun parantajaksi. Tällaiseen ympäristöön kuului hänen mielestään esimerkiksi julkisten kulkuvälineiden pysäkkien läheinen sijainti sekä kauppojen ja muiden palveluiden läheisyys. Näiden osalta hän oli tyytyväinen liikkumis- ja toimintamahdollisuuksiin palvelutalon ympäristössä. Hän koki myös palvelutalon tarjoaman ohjatun toiminnan tärkeäksi. Yksi haastateltavista taas koki palvelutaloasumisen etuna sen, että hän voi pyytää hoitajaa lähtemään kanssaan ulkoilemaan. Ulkoilun ilman apua hän kokisi liian turvattomaksi. Näin ollen hän koki liikkumisen ja toimimisen ympäristössä tärkeiksi ja henkilökunnan läsnäolon parantavan liikkumis- ja toimintamahdollisuuksia. Yksi haastateltava koki nimenomaan mahdollisuuden osallistua erilaiseen ohjattuun toimintaan lisäävän viihtyvyyttä ja kodikkuutta. Ylipäätään kaikki kahdeksan haastateltavaa kokivat liikkumis- ja toimintamahdollisuuksien sekä mahdollisuuden osallistua erilaiseen ohjattuun toimintaan parantavan kodikkuutta ja viihtyvyyttä.

No se on hyvin tärkeää, että saadaan vähän semmoista virkistystä ja se on semmoista toimintaterapiaakin myöskin (palvelutalon ohjattu toiminta ja tapahtumat). Ja monet tarvitsee semmoista. Että kyllä se on täällä hyvin järjestetty. Itse käyn myös jonkin verran ja sinne on helppo mennä. Hoitajat auttavat sinne, jos ei ihan tiedä minne mennä. Ja on siellä aina sitten tilaa kyllä. (Haastateltava F)

9.2.8 Turvallisuuden tunne

Yksi haastateltavista mainitsi turvallisuuden tunteen tarpeen tärkeimmäksi syyksi, miksi hän päätyi muuttamaan edellisestä kodistaan palvelutaloon. Hän koki palvelutalon tuovan arkeen hänen kaipaamaansa turvallisuuden tunnetta. Kysyin siis turvallisuuden tunteen merkityksestä kodikkuuden tunteen syntymisessä. Kaikki haastateltavat sanoivat turvallisuuden olevan tärkeää ja edesauttavan kodikkuuden tunteen syntymistä. Yksi haastateltava koki maailman muuttuneen turvattommaksi ja siksi turvallisuuden tunteen tärkeäksi kodikkuuden kannalta. Kaksi haastateltavista sanoi turvallisuuden takaamisen olevan tärkeää nimenomaan palvelutalolla asuttaessa. Toisen heistä mielestä asukasmäärän ollessa suuri, on erityistä huomiota kiinnitettävä erityisesti paloturvallisuuteen, minkä hän kokeekin olevan kunnossa. Toinen taas mainitsi ranteessa olevan turvakellon tuovan turvallisuuden tunnetta iäkkäille ihmisille.

Turvallisuus on tärkeää. Tottakai. Varsinkin nykypäivänä, kun joka päivä on televisiot ja lehdet täynnä kaikennäköistä. Maailma on niin kuin mennyt kauheen turvattoman tuntuiseksi. Ja kyllähän tää on varmaan yks niistä turvallisimmista paikoista asua. (Haastateltava A)

Juu, no sehän on oikeastaan se peruslähtökohta. Silloin, kun mä lähdin tänne palvelutaloon, niin mulle oli numero ykkönen turvallisuus. Viikonloput ja yöt olin niin kuin yksin ja turvaton, mutta täällä mä saan sen turvallisuuden ja se auttaa siihen, että mä voin tuntea myös kodikkuutta. (Haastateltava B)

No ehdottomasti turvallisuus on tärkeää. Ja tämmöisessä paikassa vielä enemmän, kun on vanhat ihmiset, niin ne eivät pääse yksikseen liikkeelle ja hätätilanteessa ne menee vielä ihan lukkoon. Niin kyllä täällä vaikka tuo paloturvallisuus on hyvin hoidettu. (Haastateltava F)

9.2.9 Muistot ja oman elämäntavan jatkuminen

Muistot ja oma elämä näkyivät monen haastateltavan asunnoissa erilaisina muistoesineinä ja valokuvina. Seuraavaksi keskustelin haastateltavien kanssa muistojen vaikutuksesta kodikkuuteen. Tämän lisäksi kysyin myös oman elämäntavan ylläpitämisen mahdollisuuden vaikutuksesta kodikkuuteen. Neljä haastateltavaa koki muistot ja esimerkiksi erilaiset muistoesineet tärkeiksi kodikkuuden kannalta. Loput neljä haastateltavaa eivät osanneet sanoa, vaikuttavatko muistot merkittävästi kodikkuuteen. Osa heistäkin koki kyllä muistot tärkeinä ja osana itseä, mutteivät nähneet niiden yhteyttä kodikkuuteen. Yksi näistä haastateltavista koki muistot itsestään selvänä osana ihmistä, joka kulkee kaikkialle mukana, eikä se näin ole sidoksissa kotiin tai asuinpaikkaan. Muistot ja muistoesineet kodikkuuden kannalta tärkeinä kokevat neljä haastateltavaa liittivät muistot selvästi juuri erilaisiin muistoesineisiin. Yksi heistä sanoi kertovansa hoitajille mielellään eri muistoesineisiinsä liittyviä tarinoita. Toinen heistä taas koki muistoesineiden tekevän asunnosta kodikkaan ja kodin tuntuisen. Kolmas heistä sanoi huomanneensa muistoesineiden suuren merkityksen hänelle muutettuaan palvelutaloon. Neljäs kertoi muistoesineiden ja niihin liittyvien muistojen olevan tärkeitä. Koska hän oli kuitenkin asunut palvelutalossa vasta alle puoli vuotta, koki hän joskus muistoesineiden katsomisen myös haikeaksi ja kipeäksi asiaksi. Kaikki kahdeksan haastateltavaa sanoivat oman elämäntavan ylläpitämisen vaikuttavan positiivisesti kodikkuuteen. Heistä kaksi kuitenkin huomautti, ettei oman entisen elämäntavan ylläpitäminen enää, sairauksista tai muusta johtuen, ole täysin mahdollista.

Muistot on hyvin tärkeitä ja mä olen huomannut, että mä mielelläni kerron täälläkin hoitajille, jotka tulee ja tutustutaan, että mitä mikäkin (esine) on ja mistä ne on. Että mä mielelläni jaan niitä muistoja. Tavaltaan sillä lailla ne ihmiset, joiden kanssa mä tulen elämään saa... Mä niin kuin annan niille itestäni jotain tärkeitä kertoessani näistä. (Haastateltava B)

Se on tärkeää joo, että saa olla oma ittensä ja mennä minne haluaa. Ja, jos mä en jaksa mennä, niin mä voin pyytää, et joku hoitaja tulee mun kanssa. (Haastateltava D)

9.2.10 Itsenäisyys ja oma päätäntävalta

Oman elämäntavan ylläpitämiseen liittyy osaltaan myös itsenäisyys ja oma päätäntävalta. Kysyin haastateltavilta niiden vaikutuksesta kodikkuuteen. Kaikki haastateltavat sanoivat itsenäisyydellä ja omalla päätäntävällä olevan vaikutusta kodikkuuteen. Moni haastateltavista oli hyvin tyytyväinen siihen, että hyvänä säilynyt kunto on sallinut mahdollisimman suuren itsenäisyyden tähän asti.

No mulla on oma päätäntävalta aika pitkälle säilynyt ja se on oikein hyvä asia. Hoidan edelleen raha-asiani maksupalvelusysteemin kautta. Semmoinen on onneksi keksitty. Ja sitten mulla on lähiomainen täällä Helsingissä, joka tarvittaessa auttaa mua. Ja mä voin ratkaista itsenäisesti sen, että lähdenkö mä vaikka retkelle tai täällä olevaan tilanteeseen vai enkö lähde. Että kyllä mulla on aika pitkälle vielä oma itsenäisyyteni säilynyt. Mä voin itse sanoa, mitä en halua tehdä ja, mihin suostun eli voin tehdä valintoja itse. Mutta en tiedä, mikä on tilanne vuoden tai kahden päästä, jos olen elossa. Voi olla, etten sitten enää pysty tekemään itse päätöksiä, mutta sitä varten täällä on henkilökunta, jotka sitten tekevät ne päätökset mun puolestani ja sen takia mä juuri olen täällä. (Haastateltava B)

9.3 Kodikkuuden toteutuminen palveluasumisessa

Tässä teemassa tarkoitukseni oli selvittää, miten hyvin nämä edellisen teeman kohdalla käsitellyt kodikkuuden osatekijät toteutuvat palveluasumisessa. Pyrin siis selvittämään, onko palvelutalon asunto kodikas. Kysyin myös, mitä haastateltavat tai henkilökunta ovat konkreettisesti tehneet kodikkuuden lisäämiseksi. Kysyin myös vaikuttaako henkilökunnan läsnäolo ja toiminta kodikkuuteen. Tämä sen takia, että henkilökunnan läsnäolo ja toiminta ovat mielestäni selvimpiä eroja verrattaessa palveluasumista asukkaiden entisiin koteihin.

Haastateltavien ajallisessa asumisessa palvelutalolla on keskenään suuria eroja. Haastateltavien joukosta palvelutalon uusin asukas oli asunut haastatteluhetkellä

palvelutalolla noin neljä kuukautta. Haastateltavistani pisimpään palvelutalolla asuneilla oli taas kokemusta talosta jo useamman vuosikymmenen ajalta.

Kysyessäni, toteutuuko kodikkuus haastateltavien asunnossa eli onko asunto kodikas, sain hyvinkin erilaisia vastauksia. Kolme haastateltavaa sanoi kokevansa asuntonsa kodikkaiksi. Kaksi asukasta oli asunut palvelutalolla verrattain lyhyen ajan (4 kuukautta ja noin vuoden). He molemmat kokivat, ettei asunto ole vielä niin kodikas kuin he toivoisivat, mutta ovat kumpikin optimistisia sen suhteen, että siitä vielä ajan kuluessa sellainen tulee. Yksi haastateltava ei kokenut asuntoaan erityisen kodikkaana, mutta kehui sitä toimivaksi ja muutoin miellyttäväksi. Yksi haastateltava koki, ettei palvelutalon asunto ole kodikas lähinnä johtuen eräästä käytännön ongelmasta: hänen mielestään kaappien ylähyllyt ovat liian korkealla. Tästä syystä hän koki itsenäisen toimimisen asunnossaan hankalaksi, mikä vähentää kodikkuutta. Yksi haastateltavista ei osannut sanoa, oliko hänen asuntonsa kodikas vai ei.

Kysyin haastateltavilta, mitä he ovat tehneet saadakseen asunnostaan kodikkaan. Haastateltavista neljä sanoi luoneensa kodikkuutta lähinnä sisustamalla asunnon omilla tavaroilla. Yksi heistä oli laittanut omia askarteluja ja käsitöitä esille, toinen koki kodikkuuden syntymisen kannalta tärkeänä sen, että hän on itse päättänyt, mihin mikäkin huonekalu ja esine laitetaan. Yksi haastateltavista kertoi olleensa niin pettynyt muutosta, ettei ollut itse alkuun tehnyt asunnossaan mitään kodikkuuden aikaansaamiseksi. Hänen omaisensa olivat sisustaneet asuntoa. Hän kertoi kuitenkin nyt pikkuhiljaa alkavansa järjestämään tavaroita paikoilleen. Kolme haastateltavista ei osannut sanoa mitään tiettyä asiaa, mitä he tekivät muuton yhteydessä saadakseen kodikkuutta aikaan. Heillä kaikilla oli muuton ja asunnon sisustuksen hoitanut pääosin omaiset.

No sanotaan näin, että mä olen yrittänyt tehdä tästä kodikkaan. Mutta mä en ole semmoinen, joka pistää hirveesti tavaraa esille. Että mulle riittää, kun pistän ton pöytälampan illalla päälle. Se antaa erittäin kau-

niin valon. Ja sitten nuo kukkaset ja sitten nuo lastenlasten kuvat, jotka on tärkeitä. (Haastateltava F)

Kysyin myös, mitä palvelutalon henkilökunta on tehnyt kodikkuuden edistämiseksi. Yksi haastateltavista kertoi henkilökunnan edistäneen kodikkuuden syntymistä tuomalle hänelle yhden ylimääräisen sivupöydän, koska asunnossa ei ollut tarpeeksi laskutilaa. Hän koki sen osoittaneen, että henkilökunta välittää asukkaiden viihtyvyydestä. Kolme haastateltavaa koki, ettei henkilökunta ollut auttanut kodikkuuden luomisessa lainkaan. Heistä kaksi kokivat, ettei henkilökunta ollut vaikuttanut kodikkuuden syntymiseen, sillä he eivät olleet auttaneet konkreettisesti itse muutossa. Yksi heistä taas koki, ettei henkilökunnan panos kodikkuuden luomisessa ole merkittävä, sillä hoitajilla ei hänen mielestään ollut muuton jälkeen tarpeeksi aikaa jäädä juttelemaan ja tutustumaan uuteen asukkaaseen. Kolme haastateltavista ei osannut sanoa, mitä henkilökunta on tehnyt kodikkuuden edistämiseksi palvelutalolla. He eivät kuitenkaan myöskään sanoneet, ettei henkilökunta olisi tehnyt kodikkuuden edistämiseksi mitään.

Henkilökunnan vaikutuksesta kodikkuuteen puhuttaessa kysyin myös, vaikuttaako henkilökunnan toiminta ja läsnäolo ylipäättään kodikkuuteen palvelutalossa. Yksi haastateltavista ei osannut tähän kysymykseen vastata, sillä hän ei ole palveluiden piirissä ja ei omien sanojensa mukaan näin ollen tunne henkilökuntaa kuin ulkonäöltä eikä ole erityisemmin heidän kanssaan tekemisissä. Loppujen seitsemän haastateltavan mielestä henkilökunnan toiminnalla ja läsnäololla on vaikutusta kodikkuuteen. Kaksi heistä koki henkilökunnan läsnäolosta syntyvän turvallisuuden tunteen, ja tiedon siitä, että apua saa tarvittaessa, vaikuttavan positiivisesti kodikkuuden tunteen syntymiseen. Viisi heistä taas koki vuorovaikutuksen henkilökunnan kanssa vaikuttavan kodikkuuteen: Onnistunut vuorovaikutus lisää kodikkuutta, kun taas epäonnistunut vuorovaikutus vähentää kodikkuutta. Yksi heistä kertoi esimerkiksi sen, ettei hän ole äidinkieleltään suomenkielinen, aiheuttavan joskus hankalia vuorovaikutustilanteita henkilökunnan kanssa ja tämän vaikuttavan myös omaan kodikkuuden kokemukseen. Loput neljä heistä, jotka kokivat vuorovaikutuksen henkilökunnan kanssa vaikuttavan kodikkuuteen, painottivat

henkilökunnan positiivisen mielialan ja ystävällisen lähestymistavan vaikuttavan positiivisesti kodikkuuteen.

Tottakai se vaikuttaa. On hyvin ratkaisevan tärkeää, millainen henkilökunta on. Tämmöisissä laitoksissa henkilökunnan vaihtuvuus ja lukumäärä on aika suuri. Vaikka työntekijöitä on liian vähän, mutta kuitenkin aika monta ja erilaisia ihmisiä. Ja niistä valikoituu sitten ne, joiden kanssa on kaikkein kodikkainta ja luontevinta olla. Nytkin juuri yksi hoitaja jää kuukauden päästä äitiyslomalle ja se on vahinko, koska juuri hänen kanssa mä viihdyn erittäin hyvin. Mutta ketään tylyä tai huonosti kohtelevaa ei tässä laitoksessa kyllä ole. (Haastateltava B)

No vaikuttaa. Esimerkiksi, kun mä kuuntelen intohimoisesti musiikkia. Niin kerrankin tuli hoitaja kysymään, että mikä on kun ei ole kuulunut vähään aikaan musiikkia. Hän niin kuin ajatteli, että olenko masentunut tai niin. En ollut. Ja hän sanoi, että haluaisi taas kuulla sitä minun musiikkia. Ja sitten minä aina ihan muistan, kuka hoitaja tykkää mistäkin musiikista. Ja sitten joskus hoitaja tulee tänne ja mä olen oikein iloinen, kun mä muistan, että mikä se oli se levy, mistä hän tykkää. Ja sitten me kuunnellaan sitä. Tai se on niin kuin taustamusiikkia. Ja näin hekin viihtyvät paremmin. (Haastateltava F)

9.4 Koti palvelutalossa ja palvelutalon koti verrattuna omaan aikaisempaan kotiin

Tarkasteltuani kodikkuuden toteutumista palvelutalossa, voin alkaa miettimään, onko palvelutalo asukkailleen koti. Tämän teeman kohdalla kysyin haastateltavilta pitävätkö he palvelutalon asuntoaan kotinaan sekä sitä, voiko ja pitääkö heidän mielestään palvelutalon kodin olla samanlainen koti, kuin oma aikaisempi koti on ollut. Kysyin myös, onko palvelutalon koti heille samanlainen koti kuin aikaisempi koti on ollut. Lisäksi kysyin, onko heidän mielestä mahdollista tuoda vanhan kodin tunnetta ja merkityksiä mukanaan palvelutaloon.

Ensin kysyin, pitävätkö haastateltavat palvelutalon asuntoaan kotinaan eli, kutsuvatko he asuntoaan ”kodiksi”. Kaikki haastateltavat sanoivat enemmän tai vähemmän pitävänsä asuntoaan kotinaan. Seitsemän haastateltavista myös kertoi kutsuvansa asuntoaan kodiksi. Yksi sanoi, että hän on asunut palvelutalolla niin vähän aikaa, ettei vielä osaa kutsua asuntoaan kodiksi. Haastateltavista viidelle palvelutalon asunto oli hyvin selvästi koti. Yksi heistä jopa ihmetteli, miksi edes kysyn moista. Hän sanoi kotinsa olevan aina siellä, minne hän sen milloinkin päättää perustaa. Kahdelle palvelutalon asunto oli koti, koska muutakaan kotia ei sillä hetkellä ole. He siis eivät kokeneet palvelutalon asuntoa niin varauksettomasti kodiksi. Yksi koki asuneensa palvelutalolla vasta niin vähän aikaa, ettei tunne kodista ollut ehtinyt vielä muodostua.

No joo, kyllä mä tätä tavallaan pidän kotina, mutta se on semmoista... En ole oikein vielä sopeutunut tähän. Että en osaa vielä puhua tästä niin kuin kotinani. Kun tuolla alhaalla hoitajat aina kysyy joltain, että menetkö jo takaisin kotiin tai muuta. Että, kun mä olen ollut täällä vielä niin vähän aikaa, niin mulle kyllä kalskahtaa korvaan se. (Haastateltava A)

Kysyin myös voiko ja pitääkö heidän mielestään palvelutalon kodin olla samanlainen koti kuin oma aikaisempi koti on ollut. Yksi haastateltavista koki, että palvelutalon kodin pitää olla ja se voi olla samanlainen koti kuin oma aikaisempi koti on ollut. Kolme haastateltavaa taas sanoivat, ettei heidän mielestään palvelutalon koti voi olla samanlainen kuin aikaisempi koti on ollut eikä sen pidäkään olla. Neljä haastateltavista ei osannut vastata tähän kysymykseen. Tähän liittyen kysyin, kokevatko haastateltavat palvelutalon asunnon samalla tavalla kotina kuin aikaisemman asuntonsa ovat kokeneet. Haastateltava, joka koki, että palvelutalon kodin pitää ja se voi olla samanlainen koti kuin aikaisempi koti on ollut, uskoi voivansa tehdä palvelutalon kodista entistä kotiaan tunnetasolla vastaavan kodin. Hän ei ollut sitä omien sanojensa mukaan kuitenkaan vielä tehnyt. Kaikki kolme haastateltavaa, jotka kokivat, ettei palvelutalon koti voi olla eikä sen pidä olla samanlainen koti kuin aikaisempi koti on ollut, eivät kokeneet palvelutalon kotia saman lailla kotinaan kuin aikaisempaa kotiaan olivat kokeneet. Niistä neljästä haastateltavasta, jotka eivät osanneet vastata kysymykseen palvelutalon mahdollisuuksista olla

edellisen kodin kaltainen koti, kolme ei antanut vastausta myöskään tähän kysymykseen. Yksi heistä vastasi, että hänen kotinsa palvelutalolla on saman tuntuinen kuin oma aikaisempi koti on ollut.

Kyllä se voi olla, jos mä teen sen itte niin, että mä viihdyn ja niin, että tää on nyt mun koti. Että en mä oo semmoinen ihminen, joka ruikuttaa, että mun lapset on nyt siellä, et mä voisin itekin olla nyt siellä. Mut en mä niinkun kaipaa sinne. Mä olen tehnyt päätökseni, että mä olen täällä ja mun lapset ja lapsenlapset jatkaa siellä, missä mä olen aloittanut. Ja minähän olen ihan sama ihminen, kuin jos olisin siellä tai täällä. Niin ne samat tunteethan mä olen tuonut mukani sieltä tänne. Joskus tietysti palaan mielessä siihen, kun siellä tehtiin sitä ja tätä ja niin ja näin ja ne tekee niitä asioita siellä nyt. Mutta mä olen tyytyväinen. (Haastateltava C)

Kysyin, onko heidän mielestä mahdollista tuoda vanhan kodin tunnetta ja merkityksiä mukanaan palvelutaloon. Yksi haastateltavista ei uskonut sen olevan mahdollista, sillä hänen mielestään elämä palvelutalossa poikkeaa niin suuresti hänen elämästään ennen muuttoa palvelutaloon. Hän kuitenkin sanoi, että yrittää sopeutua palvelutaloon ja uskoi sinne ajan kuluessa jossain määrin kotiutuvansakin. Kolme haastateltavista kokivat entisen kodin tunteiden ja merkitysten tuomisen mukanaan palvelutaloon olevan mahdollista ja sen toteutuneenkin. Yksi heistä sanoi, että läheiset suhteet ystäviin vaikuttavat siihen, että entisen kodin ja ”entisen elämän” tunteet ja merkitykset ovat tulleet mukana myös palvelutalolle. Neljä haastateltavista ei osannut vastata kysymykseen.

No on se mahdollista minun ystäväni kautta. Minulla on aika läheiset kontaktit ystäviini, kuten entisiin työtovereihini ja muihinkin ja omaisiin. Kaikki ne tuo tänne sitä mun entistä elämääni ja tekee sen, että mä en tunne, että olis niin hirveän valtavaa muutosta tullut. Mä pidän tätä asuntoa hyvin hyvänä ja onnistuneena. (Haastateltava B)

No en suuremmassa määrin usko, että se on mahdollista (tuoda entisen kodin tunteita ja merkityksiä mukanaan palvelutaloon). Kyllä se minusta kuulostais aika vaikealle, koska tämä on niin erilainen. Tähän täytyy niin kuin vaan tottua ja elää sen mukaan. Sitä mä en tarkoita,

että mä en yrittäis tottua tähän, mutta se vaan vie oman aikansa.
(Haastateltava A)

9.5 Muutto palvelutaloon

Seuraavaksi selvitin haastateltavilta, miten muutto ja kotiutuminen palvelutaloon sujui. Kysyin myös auttoiko henkilökunta kotiutumisessa. Osalla haastateltavista muutosta palvelutaloon oli jo pitkä aika, osalla lähestulkoon kolmekymmentä vuotta, ja osalla muutto oli tapahtunut aivan lähimenneisyydessä jopa kuluneen vuoden sisällä. Haastateltavien suurista eroista palvelutalolla asumisajassaan riippumatta kaikki tuntuivat muistavan muuton hyvin. Muutto oli ollut monelle haastateltavista suuri elämänmuutos ja sitenkin mieleenpainuva kokemus.

Haastateltavat olivat muuttaneet palvelutaloon erilaisissa olosuhteissa. Osa oli muuttanut suoraan sairaalasta, kun palaaminen kotiin ei enää ollut mahdollista. Osa muutti kotoaan joko omasta aloitteestaan tai käytännön pakosta. Osa oli muuttanut palvelutaloon myös toisesta palvelutalosta esimerkiksi tämän lakkauttamisen seurauksena.

Puhuttaessa muutoista monelle haastateltavalle tuli mieleen myös muutot palvelutalon sisällä. Palvelukeskuksessa on tehty viime vuosina remontteja, joiden takia osa asukkaista on väliaikaisesti muuttanut yhdestä asunnosta toiseen palvelutalon sisällä tai väliaikaisesti toiseen palvelutaloon, kunnes remontit valmistuivat.

Ensiksi kysyin, miten muutto ja kotiutuminen palvelutaloon sujui. Kysyin tässä siis nimenomaan ensimmäisestä muutosta tähän palvelutaloon, en palvelutalon sisäisistä muutoista. Johtuen haastateltavien hyvin erilaisista teistä palvelutaloon olivat myös kaikki vastaukset hyvin yksilöllisiä eikä niitä voi lokeroida. Niinpä esittelen

seuraavassa lyhyesti kaikkien kahdeksan haastateltavan kokemukset muuton ja kotiutumisen sujumisesta.

Kymmenen vuotta palvelutalolla asunut haastateltava kertoi muuton sujuneen ylipäänsä hyvin ja kotiutumisen onnistuneen helposti. Toisesta palvelutalosta tämän lakkauttamisen seurauksena tähän palvelutaloon pari vuotta sitten muuttanut asukas kertoi muuton olleen hänelle valtava shokki ja siksi epämiellyttävä kokemus, josta hän omien sanojensa mukaan alkaa vasta nyt toipua. Hän oli asunut aikaisemmassa palvelutalossa melko pitkään ja sopeutunut sinne hyvin. Muutto uuteen palvelutaloon tuli hänelle negatiivisena yllätyksenä. Alle puoli vuotta palvelutalossa asunut haastateltava sanoi, ettei muutto palvelutaloon ollut hänelle helppoa. Hän oli kuitenkin kokenut, että se on hänen muuttuneessa elämäntilanteessaan ainoa vaihtoehto. Yksi palvelutalossa pitkään asunut haastateltava muistelee, ettei ensimmäiseen muuttoon palvelutalon asukkaaksi liity mitään ihmeellistä. Hän keskittyy ennemmin puhumaan remonteista johtuvasta muutosta palvelutalon sisällä. Tätä muuttoa hän ei kokenut epämiellyttäväksi. Päinvastoin hän oli tyytyväinen muutettuaan remontin alta ylemmistä kerroksista alempiin kerroksiin, joissa hän sanoi viihtyvänsä paremmin. Yksi noin kymmenen vuotta palvelutalolla asunut haastateltava kertoi muuton palvelutalolle olleen positiivinen kokemus. Hän oli halunnut asunnon palvelutalolta ja oli ollut hyvin tyytyväinen ja onnellinen sen saatuaan. Vajaan vuoden tässä palvelutalossa asunut haastateltava oli muuttanut nykyiseen asuntoonsa toisesta palvelutalosta, jossa oli asunut muutaman vuoden. Hän sanoi itse valmistaneensa itseään pitkään muuttoon kodista palvelutaloon. Hän oli jo etukäteen alkanut miettiä, kuinka kauan vielä realistisesti selviäisi kotonaan ja päättänyt sitten hakea palvelutaloon. Näin ollen hän sanoi selviytyneensä muutosta kohtalaisen hyvin, koska oli pitkään henkisesti siihen valmistautunut.

Mä olin itseäni valmistanut siihen jo aika pitkään. Että olin miettinyt, miten kauan mä pystyn kotona olemaan. Silloin, kun mä tulin, mä pärjäsinkin vielä kepin kanssa ja olin ihan itsenäinen, mutta mä olin jo huomannut oireet näissä jaloissa. Mä tiesin, että mä en tule kauaa pärjäämään siellä kotona ja sitten alkoi olla myös viikonloppujen ja öiden turvattomuus ja lisäksi aloin kaatumaan kotona. Ja mä mietin, että ei

ole mitään järkeä, että mä pyrin asumaan tässä vaan sen takia, että mä omistan nää seinät. (Haastateltava B)

Kymmenen vuotta palvelutalossa asunut haastateltava sanoi, että itse muutto sujui sukulaisten ja perheen avustuksella ja kotiutuminen sujui hyvin. Hän sanoi, ettei ikävöinyt palvelutalolta pois vaan koki uuden asuinpaikkansa heti mukavaksi. Hän kuitenkin huomauttaa, että tuohon aikaan asui hänen näkemyksensä mukaan palvelutalolla terveempiä ja toimintakyvyltään paremmassa kunnossa olevia asukkaita, joten kanssakäyminen muiden asukkaiden kanssa oli silloin hänen mielestään vilkkaampaa. Hän kokee, että jos muutto palvelutalolle tapahtuisi tänä päivänä, ei kotiutuminen välttämättä olisi yhtä helppoa. Lähemmäs kolmekymmentä vuotta palvelutalolla asunut asukas kertoi muuton tapahtuneen omien lasten avustuksella. Muuttoon ei hänen mukaansa liittynyt mitään erityistä. Hän koki merkittäviksi muutoiksi myös muutot palvelutalon sisällä asunnosta toiseen.

Palvelutalolla asukkaat ovat vuokralaisena asunnossaan ja tarvittavat palvelut räätälöidään asukkaan tarpeiden mukaan. Asunto on kuitenkin periaatteessa, kuten muutkin vuokra-asunnot. Näin ollen muutto tapahtuu asukkaan, käytännössä usein asukkaan omaisten, toimesta. Henkilökunta ei siis ole mukana tekemässä itse muuttoa. Kysyttäessä, miten henkilökunta auttoi kotiutumisessa, tuli monelle haastateltavalle ensin mieleen konkreettinen muutto ja siihen liittyvä auttaminen. Tällöin vastaukset olivat monilla, ettei henkilökunta auttanut kotiutumisessa. Tarkennettuani, että tarkoitin muuton jälkeistä kotiutumista ja asettumista sain enimmäkseen positiivista palautetta henkilökunnan toiminnasta kotiutumistilanteessa. Yksi haastateltava ei kuitenkaan osannut sanoa, miten henkilökunta olisi toiminnallaan vaikuttanut hänen kotiutumiseensa. Hän sanoi kotiutumisen lähtevän itseltä ja omista tunteista. Kaikki loput seitsemän haastateltavaa vastasivat henkilökunnan tavalla tai toisella auttaneen kotiutumisessa. Yksi heistä sanoi vastaanoton olleen hyvä ja asiallinen, mutta palvelutalon suuresta koosta johtuen hän koki henkilökuntaan tutustumisen vieneen paljon aikaa. Toinen sanoi myös vastaanoton olleen mukava, mutta hän olisi toivonut henkilökunnalta enemmän apua käytännön muuton jälkeisessä asunnon järjestämisessä. Kolmas vastaaja sanoi olevansa

hyvin tyytyväinen henkilökunnan toimintaan muuton jälkeen ja hän koki saaneensa kaiken tarvitsemansa avun kotiutumisessa. Neljäs haastateltava kertoi henkilökunnan auttaneen kotiutumisessa esittäytymällä ja tutustumalla häneen kukin vuorollaan. Tämän suhteen hän kertoi osan henkilökunnasta olleen aktiivisempia tustumaan kuin toisten, mutta kaikkien ottaneen hänet hyvin vastaan. Viides haastateltava sanoi henkilökunnan yleisesti olleen auttamassa kotiutumisessa. Hän ei osannut eritellä, millä tavoin henkilökunta häntä kotiutumisessa auttoi. Kuudes vastaaja koki saaneensa henkilökunnalta tarpeeksi ohjausta ja aina tarvittaessa neuvoja. Tämä oli hänen mielestään se, mitä hän henkilökunnalta odottikin muutettuaan palvelutaloon. Seitsemäs haastateltava koki henkilökunnan ottaneen hänet yleisesti hyvin vastaan. Hän myös kehui tiettyä, jo eläkkeelle siirtynyttä, henkilökunnan jäsentä erityisen hyvästä vuorovaikutuksesta ja palvelualttiudesta. Tämä kyseinen henkilö oli auttanut paljon hänen kotiutumistaan.

Kokemukset muutosta palvelutalon olivat siis hyvin yksilöllisiä ja siksi niitä on lähes mahdoton lokeroida. Kokemuksiin vaikuttivat muun muassa se, missä olosuhteissa palvelutaloon oli muutettu, oliko muutto tapahtunut omasta aloitteesta, kuinka nopea muuttoprosessi oli ollut sekä se, oliko palvelutaloon muutettu kotoa vai esimerkiksi sairaalasta. Lisäksi huomasin sen, kuinka kauan muutosta on aikaa, vaikuttavan osaltaan näkemyksiin muutosta. Haastateltavilla, joilla oli muutostaan pitkä aika, oli useassa tapauksessa neutraalimpi mielikuva muutosta, kuin heillä, joiden muutto oli tapahtunut viimeisen muutaman vuoden aikana. Tällä tarkoitan sitä, että haastateltavat, jotka olivat muuttaneet palvelutaloon viimeisen muutaman vuoden aikana, suhtautuivat usein muuttoon pidempiaikaisiin asukkaisiin verrattuna enemmän tunteella.

9.6 Kodin sosiaalinen ulottuvuus

Kodin sosiaalista ulottuvuutta käsittelevässä osuudessa kysyin haastateltavilta, onko muutto palvelutaloon vaikuttanut heidän sosiaaliseen elämään ja sosiaalisiin suhteisiin. Tähän liittyen puhuimme myös siitä, onnistuuko sosiaalisten suhteiden hoitaminen esimerkiksi kyläilyn muodossa palvelutalossa asuessa samoin kuin entisessä kodissa asuessa. Esimerkiksi kokeeko palvelutalon asukas luontevaksi kutsua vieraita asuntoonsa?

Kysyessäni, onko palvelutaloon muuttaminen vaikuttanut haastateltavien sosiaaliseen elämään ja sosiaalisiin suhteisiin, vastasi viisi haastateltavista, ettei se ole vaikuttanut. Yksi heistä koki enemmän omien ja ystävien sairauksien vaikuttavan esimerkiksi kyläilyyn, kuin muuton palvelutaloon. Toinen sanoi olevansa sama ihminen samoine omaisineen asuinpaikasta riippumatta. Kolmas kertoi sosiaalisten suhteiden pysyneen muuten samoina, mutta ystävät ovat vain alkaneet huolehtia hänestä enemmän. Hän kertoi palvelutaloon muuttamisen vaikuttaneen kyläilyyn niin, että nyt hänellä käy enemmän vieraita, kuin ennen muuttoa palvelutaloon. Neljäs kertoi vieraiden käyvän entiseen malliin. Viides heistä sanoi sukulaisten käyvän usein, joten muutosta ei tunnu olevan.

No mä olen ihan sama ihminen kuin ennenkin. En mä ole siitä muuttanut muuta kuin että sairauksia vaan tulee. Minä en niinkään itse pääse liikkeelle. Vaikka voin tietysti taksiseteleillä jonnekin lähteä. Mutta kyllä minulla käy täällä vieraita. Esimerkiksi juuri tämän pöydän ääressä on meitä seitsemän syönyt. (Haastateltava C)

Kaksi haastateltavaa kertoi muuton palvelutaloon vaikuttaneen negatiivisesti sosiaalisiin suhteisiin. Heistä yksi koki muuton vaikuttaneen nimenomaan ystävyys-suhteisiin valtavasti. Hän oli asunut palvelutalolla vasta verrattain lyhyen ajan ja kotiutuminen oli vielä kesken. Hän kertoikin sanoneensa ystävilleen palaavansa asiaan, kunhan saa asuntonsa järjestykseen ja sopeuduttua palvelutalon elämään. Toinen haastateltava kertoi muuton vaikuttaneen sosiaalisiin suhteisiin. Hän koki

muuton palvelutaloon tulleen olosuhteiden pakosta, joten sosiaalisten suhteiden muutokselle ei hänen mukaansa voi mitään. Hän kertoi kuitenkin perheensä käyvän tapaamassa häntä entiseen malliin.

Yksi haastateltava sanoi ensimmäisen muuttonsa toiseen palvelutaloon muuttaneen sosiaalista elämää merkittävästi, mutta muuton nykyiseen palvelutaloon palauttaneen sosiaalisen elämän taas ”normaaliksi”. Hän kertoi ensin asuneensa toisessa palvelutalossa, joka sijaitsi läheisessä kaupungissa, josta hän ei tuntenut ketään. Hän oli hakenut siirtoa tähän palvelutaloon, koska se sijaitsi lähellä hänen sukulaistensa ja ystäviensä asuinpaikkoja. Niinpä muutto ensimmäiseen palvelutaloon oli hänen kohdallaan tarkoittanut isoa negatiivista muutosta sosiaalisiin suhteisiin, sillä ystävät ja sukulaiset olivat nyt kauempana, mutta muutto nykyiseen palvelutaloon oli palauttanut sosiaalisen elämän ennalleen.

Ja sitten, kun mä pääsin tänne, niin kyllä se heti muutti sen asian. Että olin niin kuin elämässä kiinni heti. On tutut tässä lähellä. (Haastateltava F)

9.7 Mahdolliset kehittämiskohteet ja -ideat

Haastattelujen lopuksi kysyin haastateltavilta, voisiko palvelutalon tai heidän asuntonsa kodikkuutta parantaa jotenkin. Kysyin myös, voisiko henkilökunta tehdä vielä jotakin kodikkuuden lisäämiseksi. Lopuksi kysyin, ovatko haastateltavat yleisesti tyytyväisiä palvelutalon kodikkuuteen ja kodinomaisuuteen.

Kaikki haastateltavat olivat yleisesti tyytyväisiä palvelutalon kodikkuuteen ja kodinomaisuuteen.

Hyvä on niin kauan, kun saa olla ja tulla sisään omaan asuntoon ja laittaa oven kiinni. Ja kyl mä saan apua, jos painan vaan nappia. Ja nyt on yöllä myös hoitaja. Se on oikein hyvä. Ja, jos ei jaksakaan aina laittaa ruokaa, voi mennä alas syömään. Ja mulla on hyvä, kun mulla on lapset. Täällä on varmasti monta, joilla ei ole lapsia, että se on varmasti ikävää. (Haastateltava G)

Kyllä joo, olen tyytyväinen. Olen saanut kaiken, mitä tarvitsen. Oikein hyvin viihdyn ja olen kiitollinen, että tänne pääsin. (Haastateltava D)

Joitain kehittämiskohteita ja kehitysideoita kuitenkin tuli. Yksi haastateltava toivoisi, että palvelutalolla otetaan enemmän huomioon hengelliset asiat. Toinen asukas toivoi enemmän asukkaiden syntymäpäivien huomioimista arjessa. Hän kaipasi myös yleisesti enemmän yhteisöllisyyttä palvelutalon arkeen. Eräs asukas toivoi ohjelmaa ja ohjattua toimintaa arkipäivien lisäksi myös viikonlopuiksi. Hän koki viikonloppujen tuntuvaan pitkiltä ja tylsiltä. Hän myös kaipasi enemmän vapaaehtoisia mukaan toimintaan esimerkiksi lähtemään asukkaankin kanssa kaupungille asioille. Neljä haastateltavista koki henkilökuntaa olevan liian vähän, mikä näkyy kiireenä arjessa. Kaikki nämä neljä kantoivat myös huolta henkilökunnan jaksamisesta. Yksi haastateltava ei maininnut kehittämiskohteita, sillä hän koki, ettei niiden sanomisesta ole hyötyä ja, ettei se muuta asioita.

Osa haastateltavista ei keksinyt palvelutalon kodikkuuteen liittyviä kehittämiskohteita.

Mitäs mä oikein keksisin... En mä tunne mitään suurta puutosta, joka vaatisi muutosta. Olen tilanteeseeni tyytyväinen tällä hetkellä. Tietysti tilanne sitten muuttuu taas, kun vointini muuttuu ja avuntarve lisääntyy, mutta se on sitten sen ajan asia. (Haastateltava B)

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Keskustelu kodista herätti tunteita monessa haastateltavassa. Koti koettiin siis tärkeäksi. Lähdeaineiston perusteella yli 80 – vuotiailla kodin merkitys korostuu, sillä he viettävät jo suurimman osan ajastaan kodin ympäristössä (Pikkarainen 2007, 56). Kodin käsitettä avattaessa nousivat lapsuudenkoti sekä kodin omistus selkeiksi teemoiksi. Puolet haastateltavista mainitsi nämä tekijät kuvaillessaan käsitystään kodista. Lähdeaineiston perusteella esimerkiksi rutiineilla (Marin 2003, 40) sekä muistoilla ja kokemuksilla (Vilkko 1997, 173) on vaikutusta kodin tunteen muodostumiselle. Haastateltavat liittivät kodin usein lapsuudenkotiin tai perheeseen, mitkä mielestäni liittyvät vahvasti muistoihin ja kokemuksiin. Rutiinit eivät niinkään nousseet haastatteluissa esille, mutta yksi haastateltava mainitsi esimerkiksi paikan tuttuuden kodin määritelmäksi.

Kaikki haastateltavat kokivat kodikkuuden merkittävänä tekijänä hyvän elämänlaadun kannalta. Eloranta ja Punkanen (2008, 37) sanovat, että kodikkuus koetaan subjektiivisesti ja samat asiat eivät ole kaikille kodikkaita. Myös haastatteluissa tuli ilmi, että kokemukset ja näkemykset kodikkuudesta olivat subjektiivisia, mutta haastatteluissa löytyi myös yhtäläisyyksiä eri haastateltavien näkemyksien välillä. Esimerkiksi kolme haastateltavaa mainitsi tietyt tavarat kodikkuuden luojiiksi ja kolme haastateltavaa mainitsi kodissa asuvien ihmisten sekä heidän välillään valitsevan positiivisen ilmapiirin yhdeksi kodikkuuden osatekijäksi. Myös Eloranta ja Punkanen (2008, 37) mainitsevat hyvän ilmapiirin tärkeyden kodikkuuden muodostumisessa. Vilkko (2001, 54) taas mainitsee esineet ja esineisiin liittyvät muistot osana kodin kokemusta.

Kaikki haastateltavat asuivat palvelutalolla yksiöissä, joten kysymys useamman hengen huoneen vaikutuksesta kodikkuuteen oli tässä tapauksessa hypoteettinen. Kaikkien haastateltavien mielestä asumisella useamman kuin yhden hengen asunnossa tai huoneessa olisi negatiivinen vaikutus kodikkuuteen. Ryhäsen ja

Vaittisen (1995, 29) tutkimuksessa ikäihmisten kokemuksista asumisesta laitospäristössä kävi ilmi, että yhden hengen huoneissa asuvista ikäihmisistä suurempi osa piti asuntoaan kodin tuntuksena, kuin useamman kuin yhden hengen huoneissa asuneet ikäihmiset.

Omilla tavaroilla oli kaikkien haastateltavien mielestä positiivinen vaikutus kodikkuuteen. Myös Ryhäsen ja Vaittisen (1995, 29-30) mukaan kodin tuntua ikäihmiselle tuo muun muassa omat tavarat, kuten huonekalut, taulut ja verhot. Vainisen, Poutasalon ja Virtasen (1999, 54-55) mukaan omat esineet tarjoavat ikäihmiselle virikkeitä sekä toimivat muistelun virittäjinä. Tämä kävi ilmi myös haastatteluissani. Esimerkiksi haastateltava B sanoi mielellään kertovansa palvelutalon hoitajille eri muistoesineisiinsä liittyviä tarinoita. Eräs haastateltava taas valmisti koriste-esineitä harrastusmielessä ja kertoi mielellään katselevansa niitä.

Elorannan ja Punkasen (2008, 27) mukaan tila aistitaan kaikilla aisteilla, jolloin esteettisyydellä, äänimaailmalla ja tuoksuilla on myös vaikutusta kodikkuuteen. Marinin (2003, 34) mukaan uuteen asuntoon ja etenkin laitospäristöön muuttamisen myötä myös henkilön kokema äänimaailma muuttuu ja hän joutuu totuttautumaan uusiin ääniin ja niiden merkityksiin. Haastateltavista yhtä lukuun ottamatta kaikkien mielestä äänimaailmalla on vaikutusta kodikkuuteen. Yllättävää oli, että vain neljän haastateltavan mielestä tuoksuilla on vaikutusta kodikkuuteen.

Yhtä lukuun ottamatta kaikkien haastateltavien mielestä asunnon sijainnilla ja ympäristöllä on vaikutusta kodikkuuteen. Kaikkien haastateltavien mielestä osallistumis-, liikkumis- ja toimintamahdollisuuksilla on vaikutusta kodikkuuteen. Kaikkien haastateltavien mielestä turvallisuuden tunteella on positiivinen vaikutus kodikkuuteen. Neljän haastateltavan mielestä muistoilla on vaikutusta kodikkuuteen. Olikin hieman yllättävää, ettei jopa puolet haastatelluista kokenut muistojen ja kodikkuuden välillä olevan yhteyttä, vaikka osa heistä sanoi muistojen olevan muuten tärkeitä ja osa itseä.

Anderssonin (2007, 82) mukaan totuttujen toimintatapojen ylläpito eli oman elämäntavan jatkuvuus merkitsee arjessa pärjäämistä. Kaikki haastateltavat kokivat oman elämäntavan jatkumisella olevan positiivinen vaikutus kodikkuuteen. Tosin kaikki heistä eivät kokeneet oman elämäntavan jatkumisen olevan enää erinäisistä syistä johtuen mahdollista. Heinolan ja Luoman (2007, 42) mukaan tunne elämänhallinnasta vaikuttaa positiivisesti psyykkiseen toimintakykyyn. Kaikki haastateltavat sanoivat itsenäisyydellä ja omalla päätäntävällällä olevan positiivista vaikutusta kodikkuuteen.

Tutkimukseni yhtenä keskeisenä tavoitteena oli selvittää onko ja voiko palveluasuminen olla kodikasta. Tutkimukseni tulokset osoittivat, että haastateltavista kolme piti palvelutalon asuntoaan varauksettoman kodikkaana. Yksi haastateltavista ei pitänyt asuntoaan erityisen kodikkaana, mutta toimivana. Kaksi haastateltavaa, joista molemmat olivat asuneet kyseisessä palvelutalossa alle vuoden, ei kokenut asuntoaan kodikkaaksi, mutta he molemmat uskoivat asunnon sellaiseksi ajan kuluessa muodostuvan. Yksi haastateltava ei kokenut asuntoaan kodikkaaksi eikä uskonut siitä sellaista tulevan ja yksi haastateltava ei osannut sanoa, onko hänen asuntonsa palvelutalolla kodikas. Vastaus tähän tutkimuskysymykseeni ei siis ole yksinkertainen. Kuitenkin vain yksi haastateltava sanoi, ettei hänen asuntonsa ole kodikas. Näin ollen voidaan ajatella, että palvelutalon asunto voi olla kodikas ja sillä on kohtalaisen hyvät mahdollisuudet sellaiseksi tulla.

Haastateltavat olivat pyrkineet luomaan kodikkuutta asuntoihinsa muun muassa sisustamalla niitä omilla tavaroillaan. Yksi haastateltava ei ollut muuton aiheuttaman pettymyksen takia vielä tehnyt mitään luodakseen kodikkuutta asuntoonsa ja kolme haastateltavaa ei osannut eritellä jotain tiettyä asiaa, mitä he olisivat tehneet luodakseen kodikkuutta asuntoihinsa.

Henkilökunnan panosta kodikkuuden luomisessa ei nähty merkittävänä. Vain yksi haastateltava osasi nimetä jotain, mitä henkilökunta oli tehnyt kodikkuuden edistämiseksi hänen asunnossaan. Tosin monet haastateltavat mielsivät kodikkuuden

luomisen nimenomaan fyysiseksi ja konkreettiseksi tekemiseksi ja näin esimerkiksi henkilökunnan antamaa henkistä tukea ja apua kodikkuuden luomisessa ei mielestäni otettu huomioon. Tämän teeman kohdalla haastatteluissa olisin voinut tarkentaa, että kyse voi fyysisen tekemisen lisäksi olla muustakin, kuten henkisestä tuesta. En kuitenkaan halunnut liikaa johdatella haastateltavien vastauksia. Yhtä lukuun ottamatta kaikkien haastateltavien mielestä henkilökunnan läsnäololla ja toiminnalla oli kuitenkin vaikutusta kodikkuuteen. Tämä vaikutus saattoi olla positiivista tai negatiivista ja se näkyi esimerkiksi onnistuneena tai epäonnistuneena vuorovaikutuksena, turvallisuuden tunteena sekä avunantona.

Tutkimukseni yksi keskeisin tavoite oli selvittää, onko palvelutalon asunto asukkaalleen koti. Kaikki haastateltavat pitivät enemmän tai vähemmän palvelutalon asuntoaan kotinaan. Pikkaraisen (2007, 61-62) mukaan monesti ikäihminen ei käytä uudesta esimerkiksi palvelutalossa sijaitsevasta asunnostaan nimitystä koti. Kuitenkin kahdeksasta haastateltavastani jopa seitsemän kertoi kutsuvansa palvelutalon asuntoaan kodiksi. Yksi kahdeksasta haastateltavasta kertoi asuneensa palvelutalolla vasta niin vähän aikaa, ettei osannut vielä kutsua asuntoaan kodiksi. Näiden tulosten perusteella voidaan ajatella, että useimmiten palvelutalon asunnosta muodostuu asukkaalleen koti vaikka lähdekirjallisuus antoi osittain kuvan, ettei palvelutalon asunto ole asukkaalleen koti. Yhden haastateltavan mielestä palvelutalon koti voi olla ja sen pitää olla samanlainen koti, kuin oma aikaisempi koti on ollut. Kolmen haastateltavan mielestä se ei voi eikä sen pidäkään sitä olla. Neljä haastateltavaa ei osannut antaa vastausta tähän kysymykseen. Niinpä palvelutalon kodin rinnastaminen omaan entiseen kotiin nähtiin kuitenkin haastavaksi.

Marinin (2003, 30, 37, 40) mukaan ikäihminen voi kuljettaa paikkaa mukanaan esimerkiksi esineiden tai muistojen muodossa. Kolmen haastateltavan mielestä oman entisen kodin tunnetta ja merkityksiä on mahdollista tuoda mukanaan palvelutaloon ja se on heidän mielestä myös toteutunut. Yhden haastateltavan mielestä oman entisen kodin tunteen ja merkitysten tuonti mukanaan palvelutalolle ei ole mahdollista eikä se ole toteutunut. Neljä haastateltavaa ei osannut vastata tähän kysymykseen.

Puhuttaessa muutosta palvelutalolle kävi ilmi haastateltavien keskenään aika erilaiset tiet palvelutalon asukkaiksi. Osa oli muuttanut palvelutaloon kotoaan, osa sairaalasta tai toisesta palvelutalosta. Osa oli tullut palvelutaloon omasta aloitteestaan, osa olosuhteiden pakosta. Haastateltavat olivat myös asuneet kyseisessä palvelutalossa hyvin eripituiset ajat. Lisäksi kokemukset muutosta palvelutaloon olivat hyvin yksilöllisiä. Kokemuksiin muutoista vaikuttivat osaltaan haastateltavien taustat ja olosuhteet, joissa palvelutaloon on päädytty muuttamaan. Puhuttaessa muutoista myös palvelutalon remontista johtuneet palvelutalon sisäiset muutot, jotka osaa haastateltavista olivat koskeneet, puhuttivat. Ryhäsen ja Vaittisen (1995, 29-30) tutkimuksessa mainittiin yhtenä kodikkuutta aikaansaavana tekijänä huoneen pysyvyys.

Puhuttaessa palvelutaloon muuton vaikutuksista haastateltavien sosiaaliseen elämään, sanoi viisi haastateltavaa, ettei muutto palvelutaloon ollut vaikuttanut heidän sosiaaliseen elämään tai sosiaalisten suhteiden hoitoon. Kahdelle haastateltavalle muutolla palvelutaloon oli ollut negatiivinen vaikutus sosiaaliseen elämään. Yhden haastateltavan kohdalla muutto edelliseen palvelutaloon oli vaikuttanut negatiivisesti sosiaaliseen elämään palvelutalon haastateltavan kannalta epäedullisen sijainnin takia, mutta muutto tähän nykyiseen palvelutaloon oli palauttanut sosiaalisen elämän ennalleen.

Kaikki haastateltavat olivat yleisesti tyytyväisiä palvelutalon kodikkuuteen, mutta joitain kehittämiskohteita löytyi. Haastateltavat toivoivat esimerkiksi ohjattua ohjelmaa viikonlopuille, syntymäpäivien huomioimista arjessa, lisää vapaaehtoisia sekä lisää hengellistä ohjelmaa. Henkilökuntaa koettiin myös olevan liian vähän, mikä näkyi kiireenä arjessa. Myös henkilökunnan jaksamisesta oltiin huolissaan. Yksi haastateltavista koki, ettei kehittämisideoiden julkituomisesta ole käytännön hyötyä ja näki näin ollen parhaaksi olla mainitsematta kehittämiskohteita tai -ideoita.

11 POHDINTA

Tavoitteenani oli selvittää, onko palvelutalon asunto asukkaalleen koti, mitä koti ja kodikkuus ikäihmiselle merkitsevät sekä miten kodikkuus toteutuu palveluasumisessa. Haastattelin kahdeksaa palvelutalon asukasta näihin teemoihin liittyen.

Mielestäni haastattelut olivat onnistuneita. Haastattelutilanteet olivat jopa yllättävänkin vapautuneita. Etukäteen pelkäsin haastattelun nauhoittamisen vaikuttavan negatiivisesti tilanteen vapautuneisuuteen. Yllätyin kuitenkin positiivisesti huomautessani, ettei yhdelläkään haastateltavalla ollut mitään nauhoittamista vastaan eikä pöydällä ollut äänitin tuntunut vaikuttavan tilanteiden tunnelmaan. Tähän olin hyvin tyytyväinen, sillä koin nauhoittamisen olevan paras keino saada haastattelumateriaali tallennettua juuri sellaisena kuin haastateltava on sen tarkoittanut. Haastateltavat olivat hyvin motivoituneita ja avoimia. Palvelutalolle lähettämässäni informaatiokirjeessä pyrin painottamaan haastateltavien oman motivaation tärkeyttä onnistuneiden haastattelujen kannalta ja henkilökunta olikin onnistunut löytämään kahdeksan hyvin motivoitunutta haastateltavaa. Koen, että haastateltavan oma motivaatio osallistua haastatteluihin ja halu avoimesti kertoa näkemyksistään ja kokemuksistaan on teemahaastattelussa erityisen tärkeää.

Mielestäni haastateltavieni osalta onnistuin tutkimuksen tavoitteessani ja pystyin vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Kuitenkin otannan ollessa vain kahdeksan henkilöä, ei tuloksia voi tietenkään yleistää koskemaan koko palvelutaloa tai palveluasumista yleensä. Tulokset antavat kuitenkin vastaukset tutkimuskysymyksiini näiden kahdeksan henkilön osalta. Esimerkiksi lomakehaastattelulla olisi suurempi ja kattavampi otanta palvelutalon asukkaista ollut mahdollinen ja näin tulokset olisivat voineet olla jossain määrin myös yleistettävissä koskemaan tätä kyseistä palvelutaloa ja sen asukkaita. Halusin silti tehdä ennemmin teemahaastattelun. Teemahaastattelun avulla on mielestäni paremmin mahdollista saada selville esimerkiksi mielipiteiden syitä ja perusteluja sekä näkemysten taustalla vaikuttavia

tekijöitä. Teemahaastattelulla voi mielestäni esimerkiksi lomakehaastatteluun verrattuna paremmin pyrkiä muodostamaan kokonaiskuvan haastateltavasta, tämän elämäntilanteesta, taustoista ja näiden tekijöiden vaikutuksista hänen ajatuksiinsa.

Joidenkin kysymysten kohdalla tuli suhteellisen paljon ”en osaa sanoa” – vastauksia. Kahdessa kysymyksessä, liittyen palvelutalon kotiin verrattuna aikaisempaan kotiin, jopa neljä haastateltavaa ei osannut vastata kysymykseen. Tämä saattaa johtua kysymyksenasettelun monimutkaisuudesta tai epäselvyydestä. Syynä saattaa toisaalta olla myös se, etteivät nämä haastateltavat olleen yksinkertaisesti aikaisemmin pohtineet tällaista asiaa ja se vaikeutti vastauksen antoa. Olisin voinut tarkentaa ja selventää kysymyksiä ja teemoja. Toisaalta yhtenä lähtökohtana haastatteluissa oli, ettei mihinkään kysymykseen ole pakko vastata.

Uskon, että haastattelututkimuksen teosta en ensinnäkin hyötyä minulle tulevana sosionomina. Tutkimuksen tekeminen oli mielenkiintoista ja sen avulla pääsin tavallaan tarkastelemaan palveluasumista asukkaan näkökulmasta. Toivon myös, että haastattelututkimuksestani olisi hyötyä vanhustenkeskukselle. Vaikka tutkimukseni ei kata kuin murto-osan palvelutalon asukkaista, antaa sekin mielestäni jotain viitteitä palvelutalon asukkaiden näkemyksistä kodikkuudesta ja sen toteutumisesta palvelutalolla. Mielestäni jokaisen asukkaan mielipiteet ja kokemukset ovat tärkeitä, vaiikkeivät ne vielä kokonaiskuvaa kerro.

LÄHTEET

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Andersson, S. 2007. Kahdestaan kotona: Tutkimus vanhoista pariskunnista. Vaajakoski: Stakes.

Eloranta, T. & Punkanen, T. 2008. Vireään vanhuuteen. Helsinki: Tammi.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Heinola, R. & Luoma, M-L. 2007. Toimintakyky ja elämänlaatu. Teoksessa: Heinola, R. (Toim.) Asiakaslähtöinen kotihoito: Opas ikääntyneiden kotihoidon laatuun. Vaajakoski: Stakes, 36-51.

Hirsjärvi, S. 2003. Metodologiset ja teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa: Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Dark Oy, 111-128.

Hirsjärvi, S. 2003. Tutkimustyyppit ja aineistonkeruun perusmenetelmät. Teoksessa: Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Dark Oy, 178-206.

Järvelä, S. & Siponen, M. 2001. Asuinympäristö ja elämäntarina: Vanhustentalon asukkaiden puheita asuinympäristöstään. Helsinki: Kuntokallio.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Ryhänen, S. & Vaittinen, P. 1995. Vanhuksen koti laitoksessa. Helsinki: Stakes.

Sarola, J_P. 1994. Asuinympäristön ja paikan merkitys vanhalle ihmiselle. Teoksessa: Uutela, A & Ruth, J-E (Toim.) Muuttuva vanhuus. Tampere: Gaudeamus, 116-131.

Siitonen, T. 1997. Porstuakammarista palvelutaloon – ikäihmisten asuntoja ja asuttamista. Teoksessa: Karisto, A (Toim.) Vanhuus kaupungissa: Miina Sillanpään syntymän 130-vuotisjuhlakirja. Juva: WSOY, 125-150.

Töölön palvelutalo. 05.08.2011. Töölön palvelutalo. [Verkkosivu]. Helsingin kaupunki. [Viitattu 29.9.2011]. Saatavana: http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/Vanhusten%20palvelut/vanhustenkeskukset/toolon_vanhustenkeskus/toolon_palvelutalo

Pitkänen, K. 1994. Hylkäsivätkö perheet vanhuksensa laitoksiin? Suomalaisen laitoshoidon historiaa. Teoksessa: Uutela, A. & Ruth, J-E (Toim.) Muuttuva vanhuus. Tampere: Gaudeamus, 221-236.

Pikkarainen, A. 2007. Ympäristö. Teoksessa: Lyyra, T-M., Pikkarainen, A. & Tiikkainen, P. (Toim.) Vanheneminen ja terveys. Edita Publishing Oy, 41-66.

Marin, M. 2003. Elämän paikallisuus ja paikat. Teoksessa: Marin, M. & Hakonen, S. (Toim.) Seniori ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Jyväskylä: PS –kustannus, 22-43.

Mäkelä, K. 1995. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa: Mäkelä, K. (Toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 42-59.

Nieminen, H. 1997. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa: Paunonen, M & Vehviläinen-Julkunen, K. Hoitotieteen tutkimus metodiikka. Juva: WSOY, 215-221.

Vaininen, M., Routasalo, P. & Virtanen, T-J. 1999. Rakkaat ja tarpeelliset tavarat: vanhainkodissa asuvan vanhuksen esineistö. Turku: Turun yliopisto.

Vilkko, A. 1997. Ikääntyminen, muistot ja koti. Teoksessa: Karisto, A. (Toim.) Vanhuus kaupungissa: Miina Sillanpään syntymän 130-vuotisjuhlakirja. Juva: WSOY, 168-183

Vilkko, A. 1998. Kodiksi kutsuttu paikka: tapausanalyysi naisen ja miehen omaelämänkerroista. Teoksessa: Hyvärinen, M., Peltonen, E. & Vilkko, A. (toim.) Liikkuvat erot: sukupuoli elämäntutkimuksessa. Tampere: Vastapaino, 27-72.

Vilkko, A. 2001. Koti mielessä. Teoksessa: Jarva, V. & Korvela, P. (Toim.) Koti tieteiden risteyksessä: 110 vuotta kotitalousopettajien koulutusta. Helsinki: Helsingin yliopiston kotitalous- ja käsityötieteiden laitos, 53-63.

LIITTEET

Liite 1. Informaatiokirje haastatteluista palvelutalon henkilökunnalle

Hei,

Olen Noora Salonen, sosionomiopiskelija Seinäjoen Ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötäni liittyen ikäihmisten asumisviihtyvyyteen ja kodikkuuden tunteen merkitykseen. Näitä teemoja tarkastelen erityisesti erilaisen tuetun asumisen tai palveluasumisen piirissä olevien ikäihmisten kohdalta.

Olen aikaisemmin tehnyt sosionomiopintoihini liittyen niin sanotun ammatillisen esseen aiheesta ”Kodikkuuden merkitys ikäihmiselle”. Tällöin kiinnostuin teemasta ja päätin tehdä myös opinnäytetyöni siitä.

Osana opinnäytetyötäni aion haastatella esimerkiksi palvelutalossa asuvia ikäihmisiä heidän kokemuksistaan liittyen kodikkuuteen ja sen merkitykseen. Haastatteluissa keskityn haastateltavan omaan kokemukseen ja näkemykseen kodikkuudesta käsitteenä sekä kodikkuuden merkityksestä omaan asumisviihtyvyyteen ja elämänlaatuun.

Haastateltavia tarvitsisin, riippuen saamani materiaalin runsaudesta, 8-10 henkeä. Haastateltavien tulisi olla fyysisesti riittävän hyväkuntoisia (esimerkiksi puheen tuottaminen) pystyäkseen ilmaisemaan itseään. He eivät myöskään voi olla kovin dementoituneita, jotta materiaalin luotettavuus ei kärsisi. Luonnollisesti haastattelu edellyttää myös haastateltavan omaa suostumusta ja motivoituneisuutta.

Haastattelut ovat luonteeltaan avoimia teemahaastatteluita. Haastattelut toteuttaisin erikseen joka haastateltavan kanssa heille parhaiten sopivana ajankohtana. Asun Helsingissä. Olen syyskuun pois työelämästä, joten haastattelut voidaan silloin sopia haastateltaville parhaiten sopiviksi ajankohdiksi. Haastattelut nauhoitan. Nauhoitettua materiaalia käytän vain tämän opinnäytetyöni teossa, jonka jälkeen nauhat tyhjennetään. Haastateltavat pysyvät nimettöminä.

Lähetän tämän viestin liitteenä hahmotelman haastattelun rungosta, jotta saisitte paremman käsityksen haastattelujeni sisällöstä. Viestin loppuun laitan omat yhteistietoni, joihin minuun voi ottaa yhteyttä.

Ystävällisin terveisin

Noora Salonen

Sosionomiopiskelija

Seinäjoen AMK

E-mail: xx.xxx[at]xxx.fi

Puh: xxx xxxxxxxx

Liite 2. Informaatiokirje haastatteluista palvelutalon asukkaille, jotka ovat kiinnostuneita haastatteluihin osallistumaan

KODIN JA KODIKKUUDEN MERKITYS SEKÄ TOTEUTUMINEN

PALVELUASUMISESSA

Opinnäytetyöhöni liittyvä haastattelututkimus

Sosionomi (AMK),

Seinäjoen Ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan yksikkö, Sosiaalialan koulutusohjelma

Olen Noora Salonen, tuleva Sosionomi (AMK) Seinäjoen Ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötäni aiheesta kodin ja kodikkuuden merkitys sekä toteutuminen palveluasumisessa. Opinnäytetyössäni käsittelen ja tutkin palvelutalossa asuvien ikäihmisten näkemyksiä kodikkuudesta ja kodista sekä niiden merkityksestä elämänlaadulle. Tutkin kodikkuuden ja kodin tunteen toteutumista palveluasumisessa eli sitä, kokevatko palvelutalon asukkaat asuntonsa kodiksi ja kodikkaaksi. Olen kiinnostunut siitä, mitä asioita kotiin ja kodikkuuteen liitetään ja, miten ne asiat näkyvät palvelutalossa. Tutkimukseni auttaa toivottavasti osaltaan palveluasumisen kehittämisessä entistäkin paremmaksi ja kodikkaammaksi.

Etsin haastattelututkimukseeni osallistujiksi palvelutalossa asuvia ikäihmisiä. Toteutan haastattelut yksilöhaastatteluina. Haastatteluun kannattaa varata aikaa noin tunti. Haastattelu on lyhyempi tai pidempi riippuen haastateltavasta. Haastattelu toteutetaan haastateltavalle parhaiten sopivana ajankohtana. Haastattelujen alustavana toteutusajankohtana on syyskuu 2011. Kysymykseni liittyvät haastateltavan käsityksiin ja mielikuviin kodista ja kodikkuudesta sekä niiden toteutumisesta palvelutalossa. Haastateltavat pysyvät nimettöminä.

Olen hyvin kiinnostunut mielipiteistänne ja näkemyksistänne ja olen hyvin kiitollinen, jos päätätte osallistua tutkimukseeni.

Ystävällisin terveisin

Noora Salonen

Sosionomiopiskelija

Seinäjoen AMK

Liite 3. Suostumuslomake haastatteluihin osallistumisesta

SUOSTUMUSLOMAKE

HAASTATTELUTUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Haastattelututkimus käsittelee kodin ja kodikkuuden merkitystä palveluasumisessa sekä kodikkuuden toteutumista käytännössä palvelutalossa. Haastattelututkimus on osa Sosionomi (AMK) tutkintoni opinnäytetyötä. Etsin tutkimukseeni palvelutalossa asuvia ikäihmisiä. Otin yhteyttä Töölön Palvelutaloon ja sovimme haastatteluista. Halukkaiden haastateltavien etsinnästä vastaa palvelutalon henkilökunta. Näin ollen haastateltavien yhteys- tai henkilötiedot eivät tule minun tietooni.

Haastattelut ovat yksilöhaastatteluja, jotka nauhoitan. Käytän saamaani materiaalia vain opinnäytetyöni teossa ja työn valmistuttua haastattelunauhat tyhjennetään ja muu haastatteluista syntynyt materiaali hävitetään. Haastateltavat pysyvät nimettöminä eikä opinnäytetyöhöni tule haastateltavien nimiä, osoitteita tai muita tietoja, joista heidät voisi tunnistaa.

Valmis opinnäytetyöni julkistetaan lokakuussa 2011. Kerään ja käsittelen tutkimusaineistoa sekä raportoin tutkimuksen tulokset huolellisesti, luotettavasti ja opinnäytetyön tekoon liittyvien eettisten periaatteiden mukaisesti.

Allekirjoittamalla tämän lomakkeen, suostutte osallistumaan haastatteluuni. Teillä on kuitenkin oikeus missä tahansa haastattelun vaiheessa vetäytyä haastattelusta. Voitte myös olla vastaamatta mielestänne epäsovipaan tai epämiellyttävään kysymykseen. Haastattelusta voitte vetäytyä ilmoittamalla asiasta minulle haastattelun yhteydessä tai palvelutalon henkilökunnalle, jotka informoivat minua asiasta.

Paikka ja päiväys_____

Haastatteluun osallistuvan

allekirjoitus_____

Ja nimen selvennys_____

Liite 4. Haastattelun runko

Haastatteluja varten laatimani haastattelun runko sisältää seitsemän pääteemaa, joita haastatteluissa käsiteltiin, sekä niihin liittyviä tarkentavia kysymyksiä. Runko on viitteellinen. Haastattelut esimerkiksi eivät aina edenneet haastattelun rungon mukaisessa asiajärjestyksessä.

HAASTATTELUN RUNKO/TEEMAT

1. KÄSITE KOTI

- Mikä on koti?
- Mitä tulee mieleen sanasta koti?
- Millainen on koti parhaimmillaan?

2. KÄSITE KODIKKUUS

- Miten käsitätte termin kodikkuus? Mitä asioita se teille tarkoittaa? Miten kuvailisitte kodikkuutta?
- Minkälainen paikka on kodikas?
- Mitä kodikkuus teille merkitsee? Onko se mielestänne tärkeää/keskeistä hyvän elämänlaadun tai asumisviihtyvyyden kannalta?
- Mitkä tekijät luovat kodikkuutta? Mitkä vähentävät? Mitä tekijöitä kodikkuuteen kuuluu? Mikä luo tunteen kodista?
- Mitä merkitystä (onko merkitystä) seuraavilla asioilla on kodikkuuteen?
 - yhden/useamman hengen huone
 - omat huonekalut tai esineet
 - sisustus, värimaailma, esteettisyys, oma tyyli
 - äänimaailma (äänet/hiljaisuus)
 - tuoksut

- valaistus (valaistus, ikkunat)
 - sijainti
 - toimintamahdollisuudet, liikkumismahdollisuudet, osallistumismahdollisuudet
 - turvallisuus
 - muistot, jatkuvuus, oman elämäntavan ylläpitäminen
 - itsenäisyys, oma päätäntävalta
- Tuleeko mieleen vielä muita asioita, jotka luovat kodikkuutta?

3. KODIKKUUDEN TOTEUTUMINEN PALVELUASUMISESSA

- Kuinka kauan olette (noin) asuneet palvelutalossa?
- Toteutuuko kodikkuus mielestänne tämänhetkisessä asunnossanne? Eli onko täällä kodikasta? Miksi/miksi ei?
- Mitä olette itse tehneet kodikkuuden aikaansaamiseksi asuntoon?
- Mitä henkilökunta on tehnyt kodikkuuden edistämiseksi?
- Vaikuttaako henkilökunnan toiminta/läsnäolo kodikkuuteen palvelutalossa?

4. KOTI PALVELUTALOSSA JA PALVELUTALON KOTI VERRATTUNA AIKAISEMPAAN KOTIIN

- Pidätkö nykyistä asuntoanne kotina? Käytättekö asunnostanne sanaa ”koti”?
- Mikä tekee asunnostanne kodin/ Miksette pidä sitä kotinanne?
- Pitääkö palvelutalon kodin olla samanlainen koti, kuin aikaisempi kotinne oli?
- Koetteko palvelutalon kodin saman lailla kotina, kuin aikaisemman kotinne koitte?
- Onko mahdollista tuoda entisen kodin tunnetta ja merkityksiä mukanaan palvelutaloon?

5. MUUTTO PALVELUTALOON

- Miten kotiutuminen palvelutaloon sujui? Kotiuduitteko helposti?

– Miten henkilökunta edesauttoi kotiutumista?

6. KODIN SOSIAALINEN ULOTTUVUUS

– Onko palvelutaloon muuttaminen vaikuttanut sosiaalisiin suhteisiin/sosiaaliseen elämäänne?

– Onnistuuko sosiaalisten suhteiden hoitaminen palvelutalossa samoin kuin entisessä kodissanne? (Kyläily ym.)

7. MAHDOLLISET KEHITTÄMISKOHTEET/ -IDEAT

– Voisiko palvelutalon tai asuntonne kodikkuutta tai kodinomaisuutta edistää jotenkin? Jos, niin miten?

– Voisiko henkilökunta tehdä vielä jotain kodikkuuden lisäämiseksi?

– Oletteko tyytyväinen palvelutalon kodikkuuteen/ kodinomaisuuteen?

-Onko vielä jotain, mitä haluaisitte sanoa/lisätä liittyen käymäämme keskusteluun?